

Parkschoolgeschiedenis

deel 1

1867 - 1985

Inleiding

Een lagere burgerschool bestond in Zwolle tot het midden van de vorige eeuw niet. Pas met de invoering van de 2^e l.o.-wet van 1857 van Van Der Bruggen werd in Zwolle het geven van openbaar onderwijs door B. en W. Serieus aangepakt. Voor de elitekinderen was er de Nutsschool, voor de kinderen van de bedeeden de school van de armeninrichting, maar de middenklasse moest haar kinderen zenden naar over het algemeen slechte, particuliere, door onderwijzers zelf gedreven schooltjes.

Volgens het aanvankelijke plan zouden er drie gemeentelijke lagere scholen komen, bedoeld voor kinderen van ambachtslieden en de middenklasse, waar tegen verminderd schoolgeld les gegeven zou worden. Met de bouw van twee van dergelijke scholen, te weten in de hoogstraat en in de vechtstraat, werd nog in 1860 begonnen. De gemeentelijke regeling van het openbaar onderwijs, die toen wettelijk werd vereist, werd echter niet goedgekeurd door gedeputeerde staten, daarin gesteund door de inspecteur voor het lager onderwijs in Overijssel. Zij meenden, dat in de gemeentelijke regeling niet was voorzien in de behoefte aan meer uitgebreid lager onderwijs voor de minder gegoede stand. De gemeenteraad achtte dit echter 'bloote geldverspilling', omdat aan dit type onderwijs bij die stand geen behoefte zou zijn. De provincie legde zich hier uiteindelijk bij neer. Intussen waren op 1 oktober 1862 de scholen

School aan het Grote Kerkplein 1868 - 1936

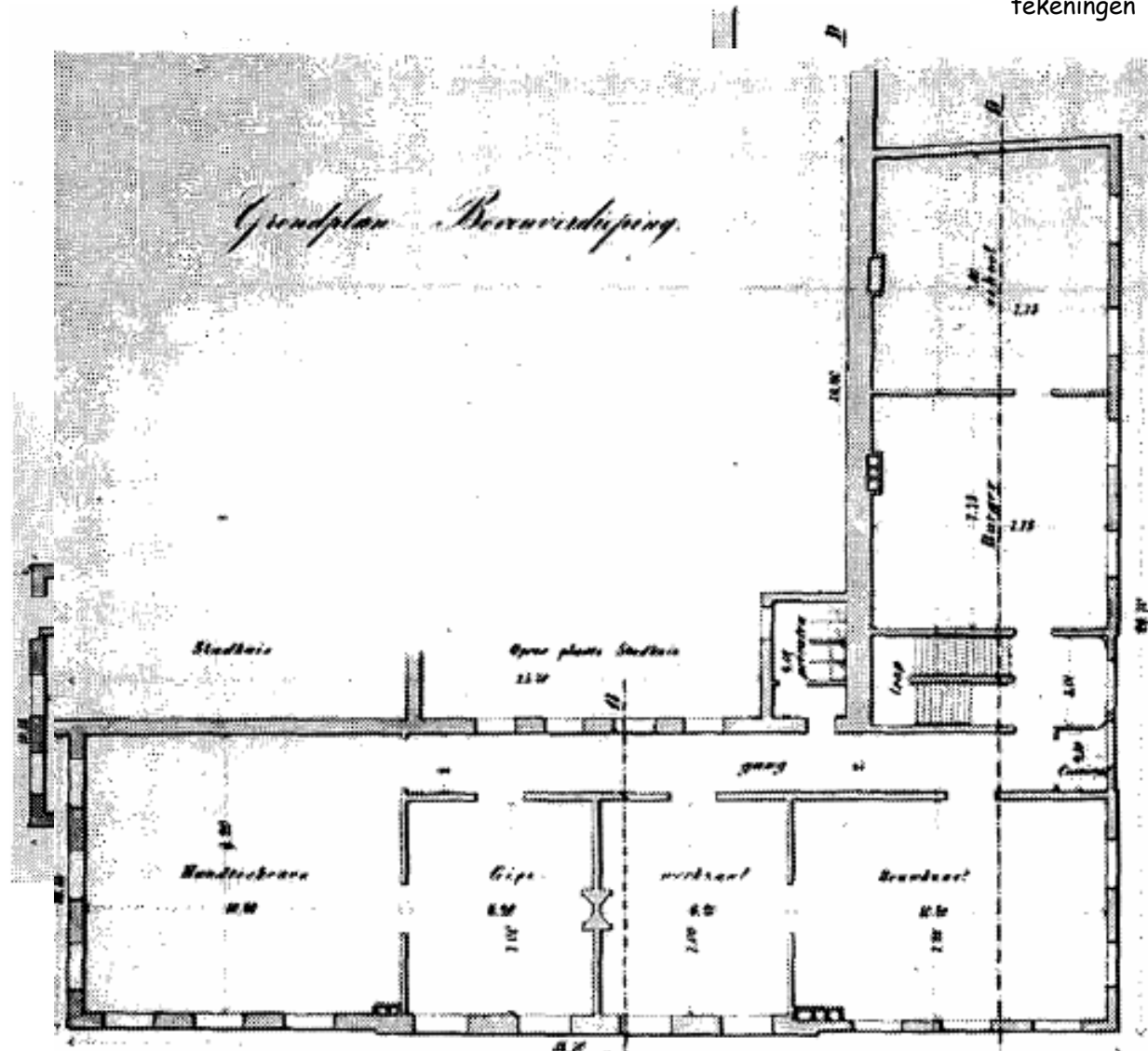
buiten de kamper- en Diezerpoort, in de hoogstraat en de vechtstraat, in gebruik genomen. Schoolhoofd werden daar J. G. Vriese en C. A. C. Kruijder. De scholen voorzagen in een behoefte en 'dankzij de voortreffelijke wijze van omgaan met de kinderen van de hoofdonderwijzers heerste er al gauw een goede sfeer', aldus de schoolopziener. Minder tevreden was deze over het tot stand komen van de derde openbare lagere school in Zwolle. Hij drong daar herhaaldelijk - ook in zijn functie van gemeenteraadslid - op aan, waarbij hij pleitte voor de oprichting van een openbare school voor gewoon én meer uitgebreid lager onderwijs. Naar zijn opvatting moest ook voor kinderen uit de middenklasse de aansluiting tussen het lager onderwijs en het middelbaar onderwijs mogelijk worden gemaakt, zeker toen in 1863 Thorbecke de wet op het middelbaar onderwijs tot stand had gebracht. Schoolopziener van Kerckhoff wist in zijn streven zelfs de minister aan zijn zijde te krijgen. Zwolle's beroemdste zoon verklaarde als minister van binnenlandse zaken, dat hij slechts een rijks H.B.S. in Zwolle zou vestigen als er een zodanige derde openbare school werd opgericht, dat het lager onderwijs behoorlijk bij het middelbare zou aansluiten. Desondanks duurde het tot september 1865 vóórdat de gemeenteraad besloot, dat het onderwijs op de derde op te richten openbare school, naast de vakken van het gewoon lager onderwijs óók de beginselen van de Franse taal en van de wiskunde zou gaan omvatten. Zodoende werd deze nieuwe openbare school geen tussenschool, maar een lagere burgerschool. Op 25 februari 1885 maakte de gemeenteraad deze school tot een opleidingsschool voor H.B.S. en gymnasium. Dit trotse predikaat bleef de school tot zomer 1968 bij de invoering van de mammoetwet dragen.

In het navolgende verhaal zal op de geschiedenis van deze school worden ingegaan tot aan de invoering van de wet op het basisonderwijs, op 1 augustus 1985. Alhoewel een belangrijke mijlpaal en als zodanig gekozen als eindpunt van deze schoolgeschiedenis betekent dit hopelijk geen

breuk in de traditie van deze Zwolse onderwijsinstelling, die van het begin af aan, eerst sedert 1922 officieel als school I, later officieus, met succes de pretentie heeft geprobeerd waar te maken, dat het in alle opzichten de eerste plaats inneemt onder alle Zwolse lagere scholen. Tevens wordt de geschiedenis van de kleuterschool de Kakelhof behandeld. Tezamen immers vormen Parkschool en Kakelhof sinds 1 augustus 1985 basisschool de Parkschool.

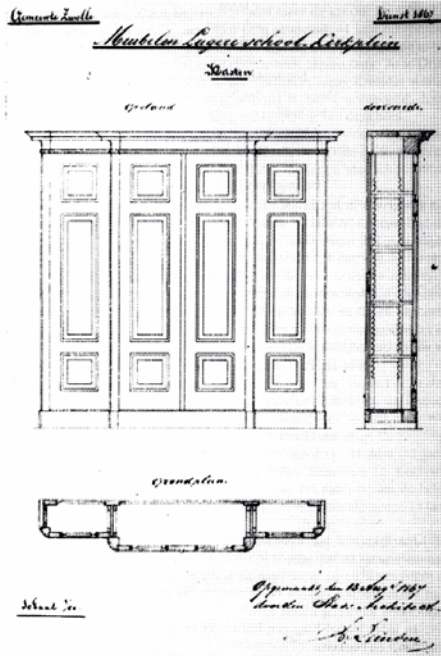
Gebouw

de nieuwe lagere burgerschool werd door de bekende Zwolse aannemer B. H. Trooster gebouwd en wel voor/43.880,—. Op grond van het door de gemeentearchitect ontworpen bestek met tekeningen

Plattegrond van de bovenverdieping van de school aan het Grote Kerkplein

en de begroting van kosten werd door de gemeente op f47.000,— gerekend. De bouw werd gegund op voorwaarde, dat de school op 1 oktober 1867 gereed zou zijn. Gedurende de bouw bleek, dat het afbreken van de voor het stadhuis staande gebouwen aan het Grote Kerkplein toch duidelijk 'meerwerk' met zich meebracht, zodat trooster de aanneemsom met / 1000,— mocht verhogen. Misschien mede daardoor kwam de school niet op tijd gereed: pas op 1 september 1868 kon het gebouw in gebruik worden genomen. Aan de aanbesteding en de eigenlijke bouw is uiteraard het nodige vooraf gegaan. Reeds in mei 1865 besloot de gemeenteraad, dat de derde

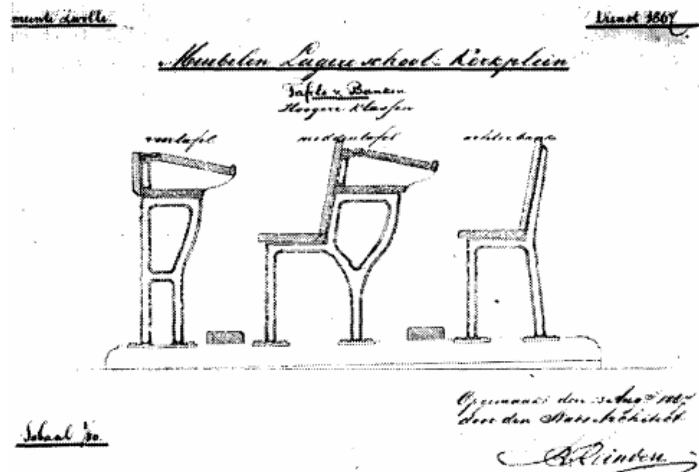
Leermiddelenkast in de school aan het Grote Kerkplein

Zwolsche openbare lagere school midden in het centrum van de binnenstad moest komen. Een begrijpelijke beslissing omdat de beide gemeentelijke tussenscholen voor minvermogenden reeds ter 'weerszijden' van de binnenstad, namelijk buiten de Diezerpoort enerzijds en buiten de Kamperpoort anderzijds, waren gerealiseerd. De arbeidende klasse woonde destijds immers aan de periferie van of zelfs buiten de stad, maar de middenklasse, voor wie deze derde openbare school bedoeld was, vond men toen nog in de binnenstad. Als vestigingsplaats koos men het Grote Kerkplein. Daarvoor zouden de beurs, de woning van de voormalige conciërge van het stadhuis en het kledingmagazijn, waarin toen het kader van de schutterij zijn exercities (!) Hield en waarin boven al de tekenschool gehuisvest was, (de kadastrale percelen f2542, f2732 en f2733), worden afgebroken. De school zou dus grenzen aan de zij- en achterkant van het stadhuis. Een voor die tijd monumentaal gebouw zou verrijzen ter afsluiting van één van de zijden van het grote kerkplein. 'Deze verbouwing aan een groot plein zal voorzeker veel tot verfraaiing van dit gedeelte van de

stad bijdragen', zo hoopte de gemeenteraad. Toch was de ingang van de school, die tevens op de bovenverdieping huisvesting moest bieden aan de tekenschool en de burgeravondschool, aan de Lombardstraat. Blijkens het bestek werd de hoogte van de buitenmuur 8 meter (11,60 el), maar de bovenkant van het fronton van de voorgevel aan het Grote Kerkplein 10,35 meter (15 el). Deze buitenmuren bestonden onderaan uit twee lagen van vier stenen, terwijl de binnenmuren éénsteens of halfsteens werden uitgevoerd. Het geheel werd voorzien van twee zogenaamde engelse schoorstenen. Als materiaal moest de aannemer Escauzijnse en Bentheimer steen gebruiken. De buitendeurkozijnen en raamkozijnen bestonden uit Riga grenenhout, maar de panelen uit vurenhout. Alhoewel een belangrijke minderheid in de raad voor ventilatiekokers was, achtte de meerderheid het voor de ventilatie voldoende als het bovenste gedeelte van de ramen beweegbaar werd gemaakt. De onderste ruiten werden op verzoek van de plaatselijke schoolcommissie van matglas (1 september 1867). Het overige gebezigde glas diende van Belgische of Franse makelij te zijn, halfwit, vlak en helder doorschijnend: kortom eerste soort glas. Voor de binnendeuren, die de schoolcommissie gaarne naar de gang toe open zag gaan (25 juni 1868) koos men vurenhout. De balken in het schoolgebouw dienden van dennenhout te zijn. De kap boven de voor- en zijgevels, die in het zicht waren, werd gedekt met de beste soort blauwe, geglazuurde utrechtse pannen, maar voor de schilden boven de achtergevels moest de aannemer pannen uit de afbraak gebruiken. Het kaphout was weer vurenhout. De voorgevel werd versierd met een fries met 56 consoles en modellons van terracotta. Fries en architraaf werden niet alleen gemetseld, maar ook bepleisterd. Het pleisterwerk diende te geschieden met specie, bestaande uit één deel Portlandse cement en één deel grof rivierzand. Dit laatste moest in de IJssel bij het Katerveer gebaggerd worden. De grenenhouten hoofdtrap van beneden naar de

avondburgerschool en de tekenschool boven telde 34 treden ter breedte van 90 cm. (1,30 el) en had derhalve zeven treden méér dan de trap van de bovenverdieping naar de zolder. In de gangen onder de hoofdtrap en boven in het portaal werden 500 ijzeren en op verzoek van de schoolcommissie genummerde mantelhaken op eiken schoten aangebracht. Op de benedenverdieping kreeg de lagere burgerschool vier lokalen. Daarin kwamen dankzij de schoolcommissie acht rijen banken in plaats van de aanvankelijk geplande negen rijen. De tafels en banken werden - aangepast aan de leeftijd - vervaardigd naar Amerikaans model (zie afbeelding). Voorts kwamen er kasten en schoolborden (zie afbeelding). In ieder middellokaal kwam slechts één privaat voor jongens en één voor meisjes. Daarin trof men geëmailleerde stenen stortbakken aan. Toch had een minderheid in de gemeenteraad onder aanvoering van de schoolopziener van Kerckhoff gepleit voor de bouw van deze privaten buiten het gebouw en wel op de binnenplaats van het stadhuis. Vanwege het 'ongerief', dat men vreesde omdat zo'n uitbouw bij een raam van de trouwzaal (schepenzaal) zou moeten plaatsvinden, werd dit voorstel echter door de meerderheid afgestemd. Ter hoogte van de privaatput op de binnenplaats van het stadhuis, maar dan binnen het schoolgebouw, kwam nog een dubbele pompplaats met daarin pompbakken van 5 duims eikenhout en dito kapje. De open plaats achter de school werd afgesloten door een ijzeren hek, dat bronsgroen werd geschilderd. Er bestond veel belangstelling voor de aanbesteding. Zoveel zelfs, dat een zekere a. A. Van der bilt, koffiehuishouder te utrecht, aan de Zwolse gemeentearchitect B. H. Reinders vroeg om het door de firma Tjeenk Willink voor f 46,75 gedrukte bestek en de tekening te mogen ontvangen. Hij wilde het in zijn koffiehuis in utrecht ter inzage leggen, omdat hij er al 'veelvuldige navraag' naar had gehad. Bij de aannemingssom van / 43.880,— moge ter vergelijking dienen, dat destijds in 1867 een steenhouwer als dagloon voor 10 uur werken f 1,50 ontving, een timmermanmetselaar en smid f 1,20 en een 'gewone' arbeider f 0,80. Overigens begonnen al in 1875 de eerste klachten over het schoolgebouw. Men sprak toen over 'een bijna ongeneeslijk en aan ons allen bekend gebrek, dat het gebouw vertoont, namelijk de koude en de tocht aan de voeten'. De schoolcommissie klaagde in de jaren 1887 en 1888 over het feit, dat de zon 's zomers van half tien tot vier uur zodanig door de drie vensters aan de Lombardstraatzijde kon schijnen, dat het in de daar gelegen lokalen bijna niet uit te houden was. In 1889 werden eindelijk de door de schoolcommissie gewenste zonneblinden aangebracht. Het verven en verbeteren van de banken in de laagste klassen, waar de commissie ook op aangedrongen had, was tot haar teleurstelling toen nog steeds niet gebeurd. En de tafelbladen, zitbanken en voetplanken voldeden toch niet aan de 'matigste eisen'. Raadslid de Goeijen kwam daar dan ook op 23 april 1889 in de gemeenteraad op terug. Toen dit eindelijk naar tevredenheid geregeld was, bleek in 1897 en 1904 vernieuwing van de banken in de 5^e en 6^e klas nodig. Pas in 1903 kwamen er overal lessenaars en stoelen van hoog model, waar de onderwijzeressen zo lang op aangedrongen hadden. Lawaaiig was het ook door de veldkeien in de korte ademhalingssteeg. De rijtuigen maakten in de doorgang tussen de school en de grote kerk een dusdanig 'hinderlijk gerammel', dat klinkers hier beslist noodzakelijk geacht mochten worden. Toch diende het schoolgebouw buiten de lesuren voor allerlei andere doeleinden. Aanvankelijk was de burgeravondschoon en later de avondnormaalschoon en de hoofdaktecursus op de bovenverdieping gevestigd. Het tekenlokaal op de zolder mocht de kunstschilder J. W. Meijer gedurende vijfjaar (1884 - 1889) voor zijn schildersschool gebruiken en na hem de kunstschilder j. Voskuil. In die ruimte op zolder vond men daarna 's avonds of in het weekend ook een cursus voor schilderspatroons, de Zwolse teken- en schilderclub de kunstkring en de schildersvakschoon. Verder vonden de Zwolse padvindere, het Nederlandse meisjesgilde, de gemengde zangvereniging de blauwe vaan en de jongelieden-geheelonthouderebond in de Brouwerschoon onderdak, zoals ook gedurende heel veel jaren de zondagschoon, tot deze in 1921 verhuisde naar het gebouw van de Nederlandse protestantenebond. In 1903 verscheen een stuk in de krant over de slechte verwarming in schoon b, zoals de schoon sedert 1883 heette. Na een proef werden zwarte kolomkachels met het opschrift 'je brûle tout l'hiver' aangeschaft. Ook werden de kachels

voortaan door openbare werken onderhouden. Ernstiger was, dat in 1904 verzakkingen geconstateerd waren aan de zijde van de Lombardstraat. Daardoor konden de deuren niet meer goed gesloten worden. Ook de ventilatie was slecht: als de ramen werden opengezet, ontstond er tocht. In de bovenlokalen, waar de beide hoogste klassen gehuisvest waren, was het licht zo onvoldoende, dat de leerlingen aan de binnenzijde van de lokalen gezeten, bij enigszins donker weer hun schriftelijk werk slecht konden zien. Onder het gymnastieklokaal - net ingericht, want pas sedert 1 januari 1899 werd gymnastiek als vak op school b ingevoerd - bevond zich kennelijk een riool. Er heerste althans voortdurend een onaangename stank: tijdens de spoorwegstaking in april 1903 waren zelfs alle sergeanten van het toen aanwezige garnizoen, na daar slechts één nacht geslapen te hebben, ziek geworden. Kortom, aldus het verslag van de schoolcommissie over 1904, het gebouw van school b verkeert in slechte staat. Op 3 juli 1906 besloot de gemeenteraad van Zwolle dan ook, dat de school verplaatst zou worden, want behalve dat het gebouw zelf de nodige gebreken vertoonde, bleek ook de ligging niet gelukkig. Men klaagde tenminste vaak over het kloppen van kleden in de buurt tijdens het vrij kwartier en over het stuk gooien van de ramen buiten schooltijd (er is niets nieuws onder de zon!). Het duurde lang vóór B. en W. Met een voorstel voor een nieuwe huisvesting kwam. Intussen werd de gymnastiekzaal ingericht tot leslokaal voor de in 1910 ingevoerde 7^e klas. De gymnastieklessen moesten sindsdien gegeven worden in het gymnastiekgebouw van de maatschappij tot nut van 't algemeen bij de Kamperpoortenbrug. Buiten schooluren mochten de onderwijzers h. Vos en h. Van essen een lokaal van school b gebruiken voor hun zangschool. In mei 1910 deden B. en W. Het voorstel het refter aan het Bethlehemsekerkplein en het belendende achttiende eeuwse herenhuis aan de nieuwe markt te slopen. Na afbraak zou daar dan een nieuw schoolgebouw kunnen verrijzen. Maar - gelukkig mogen we wel zeggen - gedeputeerde staten vernietigden het desbetreffende raadsbesluit. De koninklijke Nederlandse oudheidkundige bond en het genootschap Architectura et Amicitia hadden daarvoor geijverd. De gemeente ging daarop in beroep bij de kroon, maar ook die had meer gevoel voor monumenten dan de gemeenteraad van Zwolle en bevestigde de vernietiging van dit raadsbesluit. De minister bood zelfs / 20.000,— voor het refter om het in te

Schoolbanken van de school aan het Grote Kerkplein

richten als rijksarchiefgebouw. Dit vond de gemeente Zwolle echter te weinig. In 1911 werd zodoende de toen opgerichte handelsschool eerst in de bovenlokalen van de Brouwerschool gehuisvest totdat het refter onderdak kon bieden aan deze nieuwe vorm van onderwijs, die eigenlijk in de plaats kwam van de (middelbare) meisjesschool (school a). Op 20 oktober 1913 attendeerde het raadslid dr. H. Franssen B. en W. er op, dat school b toch werkelijk in een toestand van verval verkeerde. B. en W. Deden echter niets anders dan toe te zeggen, dat de ondragelijke stank onder het voormalige gymnastieklokaal zou worden opgeheven. Trouwens, ook het urinoir verspreidde een verschrikkelijke stank, aldus het raadslid R. F. Bokelmann. Een uiterst brandgevaarlijke situatie had het betreffende raadslid ook op de zolder geconstateerd: er stonden niet alleen ongebruikte schoolmeubelen, maar ook de steenkolen en turven lagen er over een lengte van 40 meter opgestapeld, zodat bij een brand ontsnappen vanuit het tekenlokaal aan de noordzijde onmogelijk was. B. en W. verdedigden zich door te stellen, dat het al 40 jaar zo geweest was. Bovendien meende het college, dat de nieuwbouw van school b ten nauwste

samenhang met de stadhuisbouw. Hoewel de bouw van het nieuwe stadhuis in park Eekhout in 1913 geheel in kannen en kruiken was, kwam er door het uitbreken van de eerste wereldoorlog niets van. Daarmee bleef ook de Brouwerschool waar hij was. De wethouder van onderwijs erkende in december 1922, dat hij na iedere storm verbaasd was, dat school b er nog stond, maar aan de brandgevaarlijke situatie deed hij niets. Zelfs niet, toen de schoolarts in 1924 vaststelde, dat de school per jaar zo'n 300 hectoliter antraciet, 12.000 korte en 7.000 lange turven verstookte en er veel rook en stof ontstond, omdat de kachels te laat, te haastig en te onvoorzichtig werden aangemaakt. Ook de in 1921 ingestelde oudercommissie klaagde steen en been. Als nieuw element in de strijd om de school gesloten en verplaatst te krijgen voerde zij aan, dat het verkeer zeer hinderlijk was voor de leerlingen. Wat gebeurde er? De schooltijden werden veranderd! Deden B. en W. Dan helemaal niets op het gebied van de scholenbouw? O, aan plannemakerij ontbrak het niet: er zou in de Emmawijk, vlakbij het nieuwe vredespaleisachtige stadhuis, dat in de plaats van huize Eekhout zou moeten verrijzen, een gigantisch, gezamenlijk gebouw moeten komen voor zowel het gymnasium als de meisjesschool, de mulo en de lagere school b, oftewel de Brouwerschool. Deze plannen uit 1919, gemaakt in een naoorlogse roes, bleken echter alras te ambitieus, zodat in 1922 het plan ontstond om een afzonderlijk gebouw voor alleen de openbare lagere opleidingsschool - thans school 1 genaamd - te bouwen en wel op een terrein aan de Veerallee. Dit idee werd echter in 1924 verworpen door de gemeenteraad, omdat men het te ver van het centrum vond liggen. Ook werd het er te lawaaiig geoordeeld. Toen deed zich de mogelijkheid voor te gaan bouwen aan de Westerlaan. Het bezwaar, tegen deze locatie ingebracht, was, dat de locomotieven daar veel rook veroorzaakten en lawaai maakten. De doorslag om daar toch te bouwen gaf het feit, dat de Westerlaan een stille, rustige laan was met heel wat minder verkeer dan de Veerallee, destijds immers een hoofdverkeersweg van en naar het noorden des lands! In 1926 werd over de plaats beslist. Het werd na lange debatten inderdaad de Westerlaan, maar men zag de school liever iets meer naar achteren, tegen park Eekhout aan, zoals het ook bijna gelijktijdig gebouwde stedelijk gymnasium op het oorspronkelijk voor school 1 bedoelde plekje aan de Veerallee, wat achteruit en van de straat afgelegen werd geprojecteerd. Het gemeentebestuur diende een plan in voor de bouw van een school met een conciërgewoning. Uitdrukkelijk werd de mogelijkheid tot uitbreiding met de dagnormalschool (een opleiding voor onderwijzers) opengelaten. De gemeenteraad uitte echter ernstige bezwaren tegen het voorstel om een gymnastieklokaal te bouwen met daarboven een conciërgewoning. Toen de dagnormalschool werd omgezet in een rijkskweekschool werd uiteraard van deze plannen afgezien. De argumentatie is overigens wel eigenaardig: er komen geen kleedkamers, er komt geen wasgelegenheid bij het gymnastieklokaal, want, zo lezen wij: 'de Jongens die op deze school gaan, kunnen hun petje wel aan een ijzeren haakje hangen en de meisjes haar hoedjes insgelijks'. Men hoeft niet over veel fantasie te beschikken om zich voor te stellen op welke wijze gymnastiekles werd gegeven! Door allerlei andere bezuinigingen kwam men uiteindelijk overeen, dat de school / 130.700,— mocht kosten, beduidend minder dus dan het door B. en W. Gewenste bedrag van f 165.000,—. Architect van het schoolgebouw was de aan de dienst openbare werken verbonden g. A. Beumer. Het werd wel de hoogste tijd, dat de nieuwe school er kwam. De school aan het Grote Kerkplein werd langzamerhand een ruïne. De verantwoordelijke wethouder liet de directeur openbare werken in 1925 ophouden met het opknappen van het gebouw. Het raadslid Bartels werd dit toch al te bar. De ramen hingen scheef in de kozijnen. Hij wilde voor f 2000,— het gebouw, toch centraal in Zwolle gelegen en als zodanig een blikvanger, 'een minder verwaarloosd uiterlijk' laten geven, maar zijn voorstel werd met 12 tegen 11 stemmen verworpen. 24 augustus 1929 was een grote dag voor de leerlingen van school i. Op die dag vond namelijk de officiële opening plaats van het nieuwe schoolgebouw aan de Westerlaan. Burgemeester van Roijen zette in een korte rede uiteen dat het gemeentebestuur met de bouw van deze school wilde laten zien wat de gemeente kon doen ten behoeve van het openbaar onderwijs. Destijds, zo zei de burgemeester, was de oude school aan het Grote Kerkplein haar aanzien volkomen waardig.

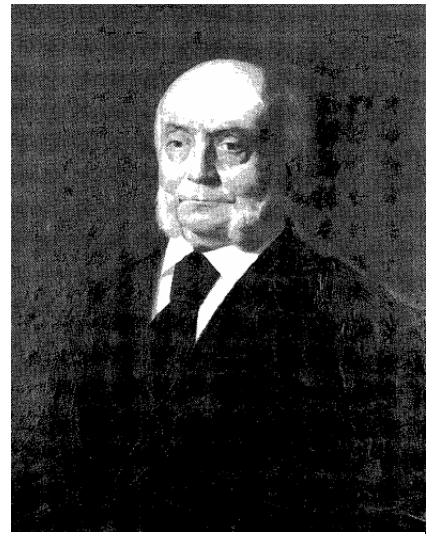
Zelf herinnerde de burgemeester zich, dat hij in zijn jeugd vol bewondering stond te kijken naar het prachtige gebouw. Hij kon zich ook goed begrijpen dat men sprak van schoolpaleizen, gebouwd onder liberaal bestuur, zoals wel schamper van rechtse zijde (voorstanders van het bijzonder onderwijs) werd opgemerkt. Maar sinds 1920 zag hij een radicale verandering. Sinds die tijd - zo stelde hij - kijkt het openbaar onderwijs met veel afgunst naar het bijzonder onderwijs. En inderdaad, aldus de burgemeester: in Zwolle zijn in de twintigste eeuw niet veel openbare scholen gebouwd. De vorige dateerde immers van 1919. Dat was de openbare school in assendorp. En daarvóór moet men zelfs teruggaan tot 1898. Toen verrees er een openbare school in Dieze. Na de toespraak van de burgemeester, die vergezeld was van twee wethouders, de gemeentesecretaris, verschillende raadsleden, de inspecteur van het lager onderwijs, de chef van de afdeling onderwijs en natuurlijk van de plaatselijke commissie voor toezicht op het lager onderwijs en de oudercommissie, kon men onder leiding van de directeur openbare werken het gebouw bezichtigen. Als bijzonderheid gold de verwarming, die geschiedde door zichzelf regelende gaskachels. Zeer praktisch werden genoemd de voor het eerst in Zwolle toegepaste verrolbare en uitklapbare schoolborden, die in een klein bestek vijf schrijfruimten verborgen. De oudercommissie bood bij de officiële opening van het gebouw een koperen bel aan, die het schoolhoofd Sol als eerste mocht luiden. Hem werd toegestaan om nog één jaar aan te blijven als hoofd van school I. Hoewel hij juist op dit moment de pensioengerechtigde leeftijd bereikte, achtte men het billijk om Sol, die zoveel jaren in een slechte behuizing had gezeten, nu als afscheid te gunnen dat hij nog één jaar in een nieuw en goed geoutilleerd gebouw zou mogen doorbrengen. Op de zolderverdieping kwam het Zwolse schoolmuseum. De vereniging schoolmuseum te Zwolle werd op 17 mei 1924 opgericht, nadat de verschillende verenigingen van onderwijzers daarmee al anderhalf jaar eerder hun instemming hadden betuigd. Als stichters van het schoolmuseum traden NV. Jurgens margarinefabrieken te Rotterdam en de firma C. en A. Brenninckmeijer op. Verschillende Overijsselse gemeenten gaven subsidie en de gemeente Zwolle zorgde voor onderdak. Het schoolmuseum in Groningen stond model voor het op 18 oktober 1930 geopende Zwolse schoolmuseum. Stuwende kracht bij dit alles was al die jaren Sol, die dus het genoegen mocht smaken, dat zijn geesteskind in zijn nieuwe school werd gevestigd. Men trof er duizenden leermiddelen aan, afkomstig van alle denkbare uitgeverijen. Het schoolmuseum was dinsdags van 19.00 tot 21.00 uur en zaterdag van 15.00 tot 17.00 uur geopend. Het overleefde begrijpelijkerwijs de oorlog niet. Alhoewel B. en W. In 1948 in beginsel voor heroprichting voelden, is het er niet van gekomen. De oorlogstijd ging namelijk ook aan school i niet ongemerkt voorbij. De school werd door de Duitse bezetter gevorderd en er werd een betonnen bunker gebouwd op de speelplaats. Na de oorlog konden de lessen weer in het eigen gebouw worden hervat, maar . . . Zonder glas in de ramen. Pas in 1946 kon het schoolhoofd met veel genoegen melden dat er weer noodglas aangebracht was. Plaats om te spelen voor de jeugd in het vrijkwartier was er echter door de Duitse bunkerbouw ter plekke niet. En toen deze bunker een jaar later werd opgeblazen betekende dat, dat tengevolge van de gebruikte te zware explosieven, wederom de ramen aan diggelen gingen. Die ramen werden toen wel weer snel door nieuw glas vervangen, maar de speelplaats, die door de Duitse bunkerbouw en het opblazen ervan totaal vernield was, kwam pas in 1950 klaar. Tot die tijd was het één grote modderpoel bij nat weer en een stofboel bij droog weer. Het gevolg was dan ook dat de leerlingen op de rijweg moesten spelen. Een ander euvel was dat de fietsen in de hal moesten worden gezet. Daarom pleitte het schoolhoofd de Jong voor een fietsenberging voor 60 fietsen. Dit vond geen genade in de ogen van de rijksinspecteur voor het lager onderwijs. Die vond dertig genoeg. Hij achtte fietsen alleen geoorloofd voor leerlingen, die meer dan 4 km. Van de school verwijderd woonden, en was niet gevoelig voor de argumentatie van de Jong, dat het met het oog op de aansluitende muziek- en zwemlessen gewenst was dat ook andere leerlingen, die iets minder ver dan 4 km. Van de school woonden, per fiets naar school moesten kunnen komen. De inspecteur schreef (in 1950!), dat 'gewenning aan zelftucht en bestrijding van gemakzucht' voorop dienden te staan.

Zodoende kwam het in 1950 wel tot een nieuwe speelplaats, maar slechts tot een fietsenberging voor 30 fietsen. Reeds direct na zijn aanstelling in 1954 ijverde het nieuwe schoolhoofd Dijkstra voor verbeteringen aan het schoolgebouw. Hij wilde vergroting van het oppervlak van de ramen, omdat te veel en te vaak bij kunstlicht gewerkt moest worden. Ook wenste hij opgewektere binnenkleuren. Het meest urgent waren echter kleedkamers en toiletten bij het gymnastieklokaal. Als aanpassing aan de nieuwe tijd werden de stinkende waterplaatsen vervangen door urinoirs en kwamen er schoolsets in plaats van de verouderde schoolbanken. In de lokalen verdwenen verder de podia, waarop de leerkrachten tot die tijd in eenzaamheid troonden. Bureaus vervingen de hoge lessenaars. Het hoognodige binnen- en buitenschilderwerk gebeurde in 1959. Ook maakten de bij de opening in 1929 zo geprezen zelfregelende gaskachels toen plaats voor een centrale verwarmingsinstallatie. Het volgende jaar verdwenen de schaalpjes met snoeren: in de gangen en lokalen kwam tl-verlichting. Met de verbouwing en uitbreiding van het gymnastieklokaal met was- en kleedruimten ging in 1960 een lang gekoesterde wens in vervulling. Het is nu haast niet meer voor te stellen, dat scholen geen telefoonaansluiting hadden. Toch werd de Parkschool pas in 1962 telefonisch bereikbaar. Ook werd in dat jaar de naam van de school aan de gevel bij de ingang aangebracht. In plaats van het golfplaten afdak boven de fietsenrekken, waarvoor de Jong in 1950 nog zo had moeten ijveren, kwam nu een echte rijwielstalling in de vorm van een schuur. Nadat ook nog nieuw meubilair voor de hoofdenkamer was aangeschaft, zou het maar liefst tien jaar duren vóór er iets aan het gebouw gebeurde. Van een personeelskamer met een personeelstoilet was pas in 1972 sprake. Zes jaar later kreeg de school in plaats van de oude hoofdenkamer een documentatiecentrum op de eerste verdieping. Op de zolder, waar zich oorspronkelijk twee grote ruimten bevonden en een kleine ruimte, kwam een leslokaal met een 3 meter erbij, zodat een en ander ook als gemeenschapsruimte (overblijflokaal) en handenarbeidlokaal te gebruiken was. Ingrijpend was de acht maanden durende verbouwing in 1976. Er kwamen nieuwe plafonds in de leslokalen, dubbele beglazing en betere verwarming. Ook werd het pannendak vernieuwd. Het gevolg was, dat voortaan de onderbouwklassen en de zesde klas beneden gehuisvest werden. Eindelijk ook kwam in 1978 de langbegeerde zonwering. De situatie deed denken aan die van bijna honderd jaar tevoren. Evenals destijds in de Brouwerschool aan de Lombardstraatzijde, stegen nu in de lokalen van de Parkschool de temperaturen op volstrekt onverantwoorde wijze. Alleen de oorzaak was nu anders: de ondraaglijke hitte was een gevolg van de dubbele beglazing, die op zijn beurt weer nodig was tengevolge van het vele straatlawaai. *L'histoire se répète*. Want wie herinnert zich niet de klacht over het vele lawaai van de rijtuigen in de Brouwerschool, toen tengevolge van de keien in plaats van klinkers in de korte ademhalingssteeg? Een tweede belangrijkere verandering onderging de school door de verbinding met de kleuterschool de Kakelhof, toen deze in 1976 herbouwd werd. Het was al een vooruitgrijpen op de integratie van beide onderwijsinstellingen tot de huidige basisschool de Parkschool.

Leerkrachten

Toen eenmaal door de gemeenteraad van Zwolle besloten was tot het oprichten van een lagere burgerschool, d.w.z. Een school voor openbaar gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs, kwam uiteraard het punt van de bemanning van deze heel speciale school aan de orde. Zoals toentertijd gebruikelijk onderwierp men de Sollicitanten aan een vergelijkend examen, dat maar liefst drie dagen duurde. De functie van hoofdonderwijzer aan de nieuw te stichten school werd zo belangrijk geacht, dat dit ten overstaan van burgemeester en wethouders en de plaatselijke schoolcommissie plaats had. Ook de raadsleden werden er voor uitgenodigd. Op 11, 12 en 13 juli 1867 werd het vergelijkend examen in de zalen van Odeon afgenomen door de districts-schoolopziener, die daarbij voor sommige vakken werd bijgestaan door W. A. Elberts, eerst hoofd van het stedelijk instituut en later leraar geschiedenis aan de R.H.B.S., Z. W. Van schreven, huisonderwijzer, G. L. Nicoud, onderwijzer in de Franse taal, en J. A. Hempenius,

muziekonderwijzer. Het examen omvatte alle vakken van het gewoon lager onderwijs en voorts de beginselen van het Frans en van de stel- en meetkunde. Het examen kende een schriftelijk en een mondeling gedeelte. De Sollicitanten moesten bovendien van hun praktische bedrevenheid in het geven van onderwijs aan jongens en meisjes tot twaalf jaar blijk geven. Er namen twaalf sollicitanten aan het vergelijkend onderzoek deel. Van hen behaalde C. A. C. Kruijder, sedert 1862 hoofdonderwijzer aan de openbare tussenschool buiten de Diezerpoort, de meeste punten, zodat hij als eerste op de voordracht kwam en met algemene stemmen op 22 juli 1867 tot hoofd van de nieuw te stichten lagere burgerschool werd benoemd. Clarus Anne Cornelius Kruijder werd op 14 april 1835 te Utrecht geboren. Hij werd dus reeds op 27-jarige leeftijd schoolhoofd en was pas 32 jaar toen hij hoofd werd van het in Zwolle nieuw geïntroduceerde type van onderwijs, de lagere burgerschool. Zijn kunde en kennis waren in Zwolle trouwens al spoedig opgevallen, want al in 1863 kreeg hij, evenals Elberts, toestemming om buiten de normale schooluren om les te geven aan de normaalschool voor hulponderwijzers, een soort voorloper van de kweekschool. Naast hem werd als eerste hulponderwijzer J. L. Rijkers uit Hattem benoemd en als tweede hulponderwijzer D. H. Verhaaff uit Arnhem. Geleidelijk aan kwamen er steeds meer hulponderwijzers. De reputatie van de school was zodanig, dat men deze leerkrachten steeds van zeer ver kon laten komen: uit Schiermonnikoog, uit Den Helder, uit Leerdam en uit Hoogeveen. Reeds in 1878 kwam er een vierde hulponderwijzer, terwijl - omdat de meeste leerlingen de lessen gedurende zes jaren bleven volgen - in 1881 het aantal onderwijzers tot zes werd uitgebreid. Hiermee kwam men aan de wens van de plaatselijke schoolcommissie tegemoet, dat iedere klas een eigen lokaal en een eigen onderwijzer zou moeten hebben. Dit was destijds namelijk niet zo. Zo kende de school aan het Grote Kerkplein aanvankelijk slechts vier lokalen en vier klassen. Het aantal leerlingen nam echter zodanig toe, dat de twee lokalen van de burgeravondschoon op de bovenverdieping er in 1881 bijgenomen moesten worden. Het stijgende aantal onderwijskrachten had tevens als voordeel, dat de hoofdonderwijzer nu niet meer aan één bepaalde klas gebonden was en beter het geheel kon overzien. De taak van de hoofdonderwijzer was namelijk er op te letten, dat bij het onderwijs zoveel mogelijk aandacht werd besteed aan de ontwikkeling van het verstand (tegenwoordig zouden we zeggen: inzicht) der kinderen, zonder evenwel te verzuimen de nodige kennis bij te brengen. Daarvoor kreeg de hoofdonderwijzer f 1300,— per jaar, benevens 10% van de opbrengst van het schoolgeld. Dit bedroeg voor leerlingen van de eerste of laagste klas f 12,— per jaar, voor de tweede klas f 16,—, voor de derde klas f 24,— en voor de vierde, destijds hoogste klas, f 28,— per jaar. Voor die tijd en in vergelijking met de andere (tussen)scholen in Zwolle was dat enorm veel. Dat desondanks het aantal leerlingen op de school aan het Grote Kerkplein in zo korte tijd zodanig steeg, dat zes les leerkrachten en zes lokalen noodzakelijk waren, bewijst wel het hoge peil van het onderwijs, dat daar gegeven werd. Juist echter op dat moment - in 1881 - kreeg ook één der tussenscholen, te weten die in de nabijgelegen Praubstraat, toestemming om óók in de hoogste klassen Frans, wiskunde en algemene geschiedenis te doceren. Wellicht was de bedoeling van het gemeentebestuur hiermee het hoofd van de lagere burgerschool te dwingen tot nog grotere prestaties. Hij moest nu voortaan immers op twee fronten concurrenten vrezen: naar 'boven' toe

**C.A.C. Kruijder, eerste
Schoolhoofd. 1867 - 1877**

de - uiteraard particuliere - Nutsschool, die tot aan de eerste wereldoorlog onbetwist in Zwolle als de beste en als een echte eliteschool werd gezien en naar 'beneden' toe de gemeentelijke tussenschool in de Praubstraat. C. A. C. Kruijder was toen al als schoolhoofd vertrokken. Hij was

**K. Brouwer, tweede
schoolhoofd 1877 -
1914**

op 19 februari 1877 benoemd tot directeur van de nieuw in Deventer opgerichte rijkskweekschool, een zeer eervolle benoeming derhalve. Ter gelegenheid van zijn vertrek naar Deventer werd hem door zijn leerlingen een cadeau aangeboden en wel twee 'fantasiestoelen' uit de meubelfabriek van H. C. Tibout in Zwolle, benevens een brievendrager. De beide oudste leerlingen van de hoogste klas, Doyer en Eykelboom, overhandigden hem dit onder een toespraak, waarna de kinderen op chocolademelk en gebak werden onthaald. K. Brouwer tweede schoolhoofd 1877 - 1914 in plaats van Kruijder werd tot hoofd van de school voor gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs benoemd klaas Brouwer, die in 1848 in Collega was geboren en die al in 1872 als onderwijzer aan de school zijn intrede had gedaan, maar in 1876 hoofd van de Vechtstraatschool was geworden. Op het moment van zijn benoeming tot hoofd van de school aan het Grote Kerkplein was hij dus pas 29 jaar. Hij was getrouwd met Trijntje Cornelia Baarslag, die uit Zwolle kwam, zodat voor hem dat de trekpleister geweest kan zijn om vanuit Friesland naar Zwolle te komen. Hij kreeg hier 7 kinderen, waarvan drie dochters onderwijzeres zijn geworden. Zelf

was Brouwer een onderwijzman in hart en nieren. Hij was een man uit één stuk, scheen streng te zijn, maar had volgens degenen die hem kenden een warm hart. Het salaris van Brouwer werd op 25 oktober 1880, met inbegrip van het hem toekomende schoolgeld, van f 1600,— tot f 1800,— per jaar verhoogd. De motivatie was dat hij meer schooluren maakte dan zijn Zwolse ambtgenoten. Op zijn school werd immers ook 's morgens van 8 tot 9 uur, 's avonds van 17 tot 19 uur en 's woendags van 14 tot 16 uur les gegeven. Bovendien kostte het nakijken van het vele schriftelijke werk van zijn leerlingen zoveel tijd, dat hij niet, zoals zijn collega's, bij de rijksnormaallessen werkzaam kon zijn. De eerste onderwijzeres deed haar intrede in de school aan het Grote Kerkplein in 1883. Mejuffrouw J. van Meegeren heeft tien jaar lang de kinderen uit de eerste klas onderwijs gegeven. Tegelijkertijd met haar deed toen ook zijn intrede aan deze school Egbert Sol, zoon van het hoofd der school te Eesveen bij Steenwijk. Hij verliet de school bijna 20 jaar later om in 1902 hoofd van school J in de Hoogstraat te worden. Twaalf jaar nadien zou hij terugkeren als hoofd van de school aan het Grote Kerkplein, na nog 7 jaar hoofd van school C in de Praubstraat te zijn geweest. Intussen werd de school aan het Grote Kerkplein in de volksmond, naar het hoofd, de Brouwerschool genoemd en zo is deze school blijven heten tot de sloop in 1936 toe. De bijzondere positie die deze school in Zwolle innam blijkt niet alleen uit het feit dat de leerkrachten steeds van elders kwamen en bij hun vertrek ook meestal tot hoofd van een school werden benoemd, maar ook uit de experimenten en de uitbreiding van de leerstof. Omdat de onderwijssalarissen destijds - anders dan nu - een puur gemeentelijke aangelegenheid waren, zien we uit de notulen van de gemeenteraad, maar ook van de plaatselijke schoolcommissie, dat deze materie daar herhaaldelijk aan de orde wordt gesteld. Het gemeentebestuur was op de penning en stelde zich zeer terughoudend, ja zelfs schriel op. De schoolcommissie had veel meer oog voor een goede kwaliteit van het openbaar onderwijs. Goede leerkrachten konden vaak wegens het in Zwolle gebodene niet aangetrokken worden. Omgekeerd vroeg de grote kerkpleinschool een hoog schoolgeld. Voor iets meer kreeg men op de particuliere Nutsschool meer waar voor zijn geld en op de openbare tussenschool in de Praubstraat weinig minder dan op de Brouwerschool voor een lager lesgeld. Op 19 september 1892 verlangden G. Van tongeren, G. Duiven en E. Sol, onderwijzers aan de school op het Grote Kerkplein, meer salaris. Zij maakten immers meer uren dan hun collega's op de Praubstraatschool voor hetzelfde

tractement. Toen hun verzoek werd afgewezen, lieten de gevolgen zich raden: nog in hetzelfde jaar 1892 vertrokken Duiven en van Tongeren. Met hun aktes en bekwaamheden konden zij elders gemakkelijk hoofd van een school worden. De ontstane vacatures konden ondanks herhaalde advertenties in de vacature niet vervuld worden. Nu eindelijk ging het gemeentebestuur door de knieën en kwam een betere salarisregeling in Zwolle tot stand. Het beginsalaris voor een onderwijzer 3^e klas kwam op / 550,— per jaar en het eindsalaris voor een onderwijzer 1^e klas op / 1100,—. De derde reclamant, Sol, werd prompt bevorderd van onderwijzer 2^e klas tot onderwijzer 1^e klas. De gunstige gevolgen van deze traktementsverhogingen bleken alras. In 1895 kon de plaatselijke schoolcommissie tevreden constateren, dat alle onderwijskrachten aan de school op het Grote Kerkplein de hoofdklasse hadden. 'Dit komt zeer duidelijk aan de degelijkheid van het onderwijs ten goede', aldus de commissie in haar jaarverslag. Weldra ontbrandde er in Zwolle echter een andere strijd. In 1896 wilde de afdeling Zwolle van de bond van Nederlandsche onderwijzers de hoofden verplichten geregeld met hun onderwijzers bijeenkomsten te beleggen, zogenaamde schoolvergaderingen. Ditmaal was de schoolcommissie juist een remmende factor: zij achtte het niet gewenst, dat de invloed van het hoofd verzwakt werd en overgebracht werd op een vergadering van steeds wisselende leden. Het verzoek werd dan ook op 22 maart 1897 door de gemeenteraad afgewezen. Daarmee was de zaak echter allerminst uit de wereld. Men kwam er regelmatig op terug, wat er uiteindelijk toe leidde, dat inderdaad in 1901 het houden van tenminste twee schoolvergaderingen, namelijk in september en in maart, verplicht werd gesteld, omdat gebleken was, dat het op vrijwillige basis niet lukte. Een ongewoon felle strijd was hieraan voorafgegaan. Dit gebeurde overigens niet alleen in Zwolle. Door publicaties in de bode, het orgaan van de bond van Nederlandsche onderwijzers, speelde dit overal in het land. Tevergeefs hadden de hoofden van de Zwolse scholen onder leiding van Klaas Brouwer als voorzitter, tegen de voorgestelde regeling geprotesteerd bij een schrijven van 11 juni 1901 aan de gemeenteraad. De socialistische onderwijzers, in de raad gesteund door hun geestverwanten en de links-liberalen, boekten hun eerste overwinning. Als gevolg van een en ander werd de instructie voor de hoofden van lagere scholen in Zwolle hernieuwd. De inhoud verschilde weliswaar niet veel van de instructie van 1884, maar omdat de leerplichtwet van 1901 van kracht was geworden, gaf de invoering toch de nodige deining, omdat de hoofden van scholen geen inzage hadden gekregen in het reglement vóór het van kracht werd. Het hoofdbestuur van de vereniging hoofden van scholen in Nederland wendde zich dan ook tot de koningin en tot de minister van binnenlandse zaken (onder wie destijds ook onderwijs ressorteerde) om het reglement nietig te laten verklaren. Er stond namelijk in dat de leerlingen behoorlijk gekleed, rein en zindelijk op school moesten verschijnen en dat de hoofden verplicht waren de toegang tot de school ook te ontzeggen aan die leerlingen, wier ouders, voogden of verzorgers in gebreke waren gebleven het schoolgeld te betalen. Dat betekende dus dat de kinderen van arme en niet-betalende ouders op straat zouden rondzwerven in strijd met de leerplichtwet. Ook moesten het hoofd van de school en de onderwijzers er nauwlettend op toezien dat de school niet werd bezocht door kinderen, die leden aan kroep, kinkhoest of een besmettelijke huid- of oogziekte. Inmiddels had op 1 januari 1901 een tweede vrouwelijke leerkracht haar intrede gedaan op de Brouwerschool, toen mejuffrouw G. Coelingh uit Heerde klas 2 onder haar hoede nam. Sindsdien bestond de situatie dat in de eerste en in de tweede klas door onderwijzeressen les werd gegeven. Mejuffrouw Schouten, uit Wijhe afkomstig, die sinds 1898 in de eerste klas les gaf, werd op dat moment tevens belast met het geven van les in handwerken. Een volgend punt waarop de socialistische onderwijzers en met hen hun geestverwanten in de raad, zoals de sociaalrevolutionair Henk Sneevliet, zich in het begin van deze eeuw richtten, was het ambulante van de schoolhoofden. De eerste discussies werden hierover trouwens al in 1891 in de raad gevoerd. Resultaat was toen nog, dat hoofden van scholen met meer dan 200 leerlingen ambulant zouden blijven en dus geen eigen klas zouden hebben. De school aan het Grote Kerkplein viel hier onder, zij het dat Brouwer volgens eigen zeggen toch altijd nog zelf 16½ uur per week

les gaf. Dit was in overeenstemming met de oplossing, die in deze kwestie gevonden werd, namelijk, dat de hoofden ambulante bleven, zodat ze niet met het onderwijs in een bepaalde klas belast waren, maar dat ze wel zoveel mogelijk les zouden geven. Tengevolge van de spoorwegstaking van 1903, waar ook onderwijzers van openbare scholen in Zwolle een rol in speelden, konden de socialisten hier in de raad voorlopig niet op terug komen. Inmiddels was de leiding van school B juist vóór het uitbreken van de eerste wereldoorlog in andere handen overgegaan. De heer Brouwer bereikte de pensioengerechtigde leeftijd op 1 augustus 1914. In zijn plaats werd een vroegere onderwijzer van de school, Egbert Sol, toen hoofd van de 'concurrerende' school in de Praubstraat, tot het nieuwe hoofd van de Brouwerschool benoemd. Ook Sol was als ouderling actief in de Nederlands Hervormde kerk. Hij was getrouwd met Wilhelmina Nijboer, voor haar huwelijk onderwijzeres aan de school in Assendorp, en had drie dochters en twee zonen. Met Brouwer was een markante figuur vertrokken. Dat bleek wel duidelijk toen hij in april 1927 werd begraven op het Bergklooster. Bij die gelegenheid was niet alleen de burgemeester van Zwolle, van Roijen, maar ook de burgemeester van Zwollerkerspel, Cavaljé, aanwezig, en zelfs de wethouder voor onderwijs, Balkestein, de inspecteur van het lager onderwijs, alle hoofden van scholen en vele onderwijzers. Burgemeester van Roijen sprak bij de begrafenis van Brouwer dat het toch opmerkelijk genoemd mocht worden, dat nog 13 jaar na zijn

E. Sol, derde schoolhoofd 1914 - 1930

Daarnaast vertoonde hij een diep religieus gevoel wat hij als medebroeder - ouderling meende te kunnen beoordelen. Eén van de oudste leerlingen, C. van Wielink, toen zelf schoolhoofd, sprak tenslotte aan het graf van Brouwer en herinnerde aan de uitspraak van zijn geliefde schoolhoofd, die placht te zeggen: 'we moeten werken zolang het dag is'. Onder de indruk van de revoluties aan het eind van de eerste wereldoorlog probeerde men in januari 1919 opnieuw verandering in het bestaande systeem van het ambulante te brengen. Het voorstel was toen het ambulante van de hoofden geleidelijk af te schaffen, omdat het een bron van conflicten heette te zijn tussen de hoofden der scholen en hun onderwijzers. Het geven van leiding, het uitoefenen van controle en het voeren van de administratie kon ook, aldus het advies, gebeuren door het hoofd, wanneer die een vaste klas had. Wel zou een kwekeling-onderwijzer aangesteld moeten worden om bij kortstondige afwezigheid van de hoofdonderwijzer in te kunnen vallen. Bij het nieuwe schoolreglement van 1921 werd het ambulante inderdaad afgeschaft door te bepalen, dat het hoofd altijd les zou geven in de hoogste klas. Deze laatste bepaling was een concessie aan de behoudende krachten, want op die manier zou het hoofd, aldus de motivering, na kunnen gaan of

pensionering gesproken werd van de Brouwerschool. Brouwer was dan ook altijd voor de gemeente in onderwijszaken een ware vraagbaak geweest en diende tot er een vereniging van vakgenoten kwam als kompas voor het gemeentebestuur en zijn collega's. Zijn verdiensten bleken ook wel uit het feit dat hij benoemd werd tot ridder in de orde van Oranje Nassau. De inspecteur van het onderwijs ging in op de liefde die Brouwer altijd voor het onderwijs aan de dag had gelegd, ook in zijn lessen 's avonds aan de normaalschool ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen. Het toenmalige hoofd van de Brouwerschool, Sol, herinnerde er aan dat hij 45 jaar tevoren Klaas Brouwer had leren kennen als een man met een open blik en grote zorg en genegenheid voor mensen. Hij was geen schoolmeester, maar een 'schoolvader', aldus Sol. Het was altijd een genoegen om Brouwer te horen lesgeven en examineren.

het onderwijs in de lagere klassen wel goed was geweest. De linkse onderwijskrachten waren hier juist vanwege het controlerende karakter van deze maatregel fel op tegen. Wel kregen zij gedaan, dat het overleg met de onderwijzers door het hoofd der school in de schoolvergaderingen ook gevoerd zou moeten worden ten aanzien van het leerplan, de leermiddelen en het lesrooster. Tevens werden nu in Zwolle reserve-onderwijzers aangesteld, zodat niet langer klassen bij ziekte van een leerkracht naar huis gestuurd hoefden te worden. Voorts werd bepaald dat onderwijzeressen in het vervolg niet meer ontslagen zouden worden als ze in het huwelijk traden. Als eerste gehuwde onderwijzeres aan school I - zoals de school aan het Grote Kerkplein sedert 1922 heette - deed mevrouw C. Klijzing-Visscher in 1925 haar intrede. Heel bijzonder voor die tijd was, dat zij samen met haar man aan dezelfde school aangesteld werd en dat zij beiden ook heel lang aan de school verbonden bleven. Na meer dan 47 jaar op verschillende scholen in Zwolle, maar vooral toch aan de Brouwerschool, werkzaam te zijn geweest, nam Sol in 1930 afscheid van het onderwijs. Met Sol ging een onderwijzer heen van de oude stempel, degelijk en bekwaam, een man van gedegen ontwikkeling en de gave om daarvan mee te delen aan de kinderen. Hoezeer men hem waardeerde bleek bij zijn afscheid op een ouderavond, waar behalve ouders ook leerlingen en oud-leerlingen aanwezig waren. De heer Borema, voorzitter van de oudercommissie, getuigde van de buitengewone plaats, die Sol in Zwolle had ingenomen. 'Gij zijt er in geslaagd het openbaar onderwijs aan school 1 op te voeren tot een peil, waarover ieder ouder, hoe kritisch ook, enthousiast moet zijn'. Namens de ouders en enkele oud-leerlingen bood hij aan Sol een eikenhouten boekenkast aan. D. W. Reinders, inspecteur van het lager onderwijs, vermeldde de drukke werkkring van Sol, die niet alleen hoofd van school 1 was, maar ook directeur van de hoofdaktecursus, leider der rijksnormaallessen en lid van de examencommissie. Reinders maakte de laatste les van het scheidende schoolhoofd mee.

Het zou hem steeds bijblijven 'hoe deze daar voor de klas stond met twee maïskolven in zijn hand en hoe hij aan de hand van deze twee eenvoudige kolven tal van lessen aan de kinderen wist te geven. Wat moet het voor een onderwijzer een heerlijk gevoel zijn zó alle takken van wetenschap te beheersen', aldus de inspecteur. Iets daarvan kunnen wij inderdaad nog altijd navoelen in Sols boek 'de stad Zwolle', dat in 1937 verscheen. Met dit afscheid kwam tevens een eind aan een eigenaardige combinatie. Tot die tijd had het hoofd van de school aan het Grote Kerkplein steeds in de wintertijd gedurende lange vorstperiodes les gegeven aan 'ingevroren' schipperskinderen. Brouwer heeft zo - zonder daartoe ooit benoemd te zijn èn geheel belangeloos - tot zijn 72e jaar op zaterdagen les gegeven. Sol werd ook in dit opzicht zijn opvolger. Zij legden aldus in de Willemschool in de Hoogstraat de basis voor de latere officiële schippersschool, die Zwolle anders zeker niet gekregen zou hebben. Na Sol werd op 1 augustus 1930 Fokke Bouke de Jong, evenals Brouwer afkomstig uit Weststellingwerf, maar toen hoofd van een school in Vollenhove, het nieuwe schoolhoofd. Hij was 41 jaar oud en ging met zijn gezin

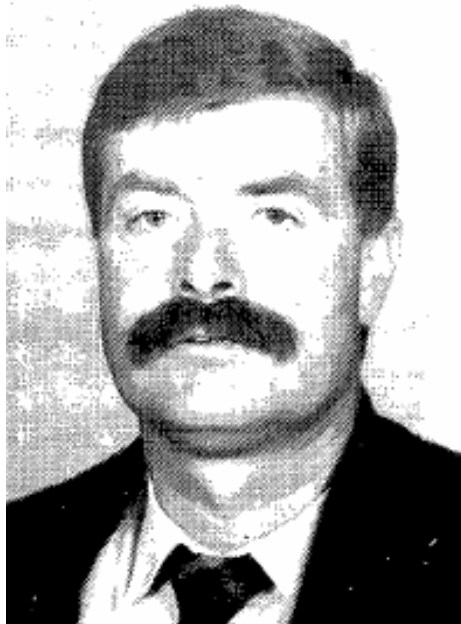
**F. B. de Jong, vierde schoolhoofd
1930 - 1954**

Na Sol werd op 1 augustus 1930 Fokke Bouke de Jong, evenals Brouwer afkomstig uit Weststellingwerf, maar toen hoofd van een school in Vollenhove, het nieuwe schoolhoofd. Hij was 41 jaar oud en ging met zijn gezin

van drie kinderen in de Wilhelminastraat wonen. De crisistijd ging in Zwolle uiteraard ook aan het onderwijs niet onopgemerkt voorbij. In 1934 werd het instituut van reserveonderwijzers en boventallige onderwijzers in het kader van de bezuinigingen afgeschaft. Daarvoor in de plaats kwam toen de welhaast berucht geworden 'kwekeling met akte'. Ook de vakleerkrachten voor handwerken en lichamelijke oefening verdwenen. Na de tweede wereldoorlog verschenen ze weer, maar lang niet altijd was het mogelijk dergelijke vakonderwijzers en -onderwijzeressen aan te trekken. Na 24 jaar aan het hoofd van de school aan de Westerlaan te hebben gestaan en na in totaal 42 jaar schoolhoofd te zijn geweest, nam F. B. De Jong op woensdagavond 21 juli 1954 in de tot de laatste plaats bezette foyer van de buitensociëteit afscheid. Hij had school 1 altijd een buitengewoon prettige school gevonden, zo zei hij, zowel qua ligging als qua bouw. Ook de schoolbevolking was er altijd heel plezierig. Geen wonder, aangezien vele oud-leerlingen op de afscheidsreceptie memoreerden dat het heel gewoon was, dat het schoolhoofd vóór schooltijd met de kinderen jagerbal speelde. Zelf een verwoed zeiler, bevorderde hij de sport zoveel mogelijk. Zo coachte hij bij schoolwedstrijden altijd het schoolteam. Op onnavolgbare wijze, zeiden zijn leerlingen, wist hij dan teamspirit en saamhorigheidsgevoel bij te brengen. Zelf beaamde de Jong, dat je op zijn tijd met je leerlingen kwajongen moet kunnen zijn. Even nog is de Jong daadwerkelijk op zijn oude school teruggeweest, namelijk toen hij in februari 1957 zijn toen

A. Dijkstra, vijfde schoolhoofd 1954 - 1983

J. A. Bruininga, zesde schoolhoofd 1983 - heden (1985)

enige tijd zieke opvolger verving. Atze Dijkstra, geboren in Gorredijk en dus eveneens een Fries, werd in 1954 het nieuwe schoolhoofd. Hij was op dat moment hoofd van een lagere school in Harlingen, woonde met zijn gezin van drie kinderen aanvankelijk in de Korenbloemstraat, maar enige tijd later in de Westerstraat, dus wel zéér dicht bij de school. Het vijfde schoolhoofd, dat van alle hoofden het dichtst bij de school heeft gewoond, woonde ook het verst van de school af, want in 1972 verhuisde hij naar wapenveld. Dijkstra was een van de oprichters van de stichting kerk en school en bleef ook na zijn afscheid als schoolhoofd deel uitmaken van het bestuur daarvan. Vijftien jaar lang (1968 -1983) was hij lid van de commissie ter regeling van de toelating tot het voortgezet onderwijs. Men probeerde binnen deze commissie tot afspraken te komen omtrent leermethoden en leerstofminima. Tenslotte was Dijkstra ook een aantal jaren voorzitter van de ambtelijke hoofdenvereniging in Zwolle. Dijkstra was een markant schoolhoofd, die bij de leerlingen discipline van binnenuit probeerde aan te kweken. Hij wilde ze geestelijk creatief laten zijn, zodat

zijn ideaal bereikt zou kunnen worden: het vormen van zelfstandige, actieve jonge mensen, die verantwoordelijkheid zouden kunnen en willen dragen. Daarom gaf de Parkschool onder zijn leiding aan de leerlingen een stevige basis in kennis mee, naast een stuk opvoeding, waarbij incasserings- en doorzettingsvermogen centraal stonden. Geen wonder, dat hem bij zijn afscheid eind mei 1983 lof werd toegezwaid voor de wijze waarop hij met de leerkrachten gedurende bijna 30 jaar niet alleen de naam van in Zwolle school i te zijn had hooggehouden, maar

allerwegen de Parkschool tot een begrip had gemaakt. De 35-jarige Johannes Andries Bruininga, zelf een oud-leerling van de Parkschool en hoofd van de lagere school te Windesheim, volgde Dijkstra op 1 mei 1983 op: het eerste in Zwolle zelf geboren en getogen hoofd van de Parkschool. Bruininga, evenals de Jong een sportman en naast hockeyer net als zijn voor-voorganger een zeiler en een enthousiaste en vóór alles stimulerende persoonlijkheid, stond al direct voor de taak, samen met mevrouw J. F. R. Wagner, hoofdleidster van de Kakelhof, van deze kleuterschool en de door hem geleide lagere school een onderwijskundige eenheid te maken: de basisschool de Parkschool voor kinderen van 4 tot 12 jaar. Met succes trachtte hij via het nieuwe schoolwerkplan en activiteitenplan de geheel eigen plaats van de Parkschool in Zwolle binnen de wettelijke mogelijkheden te waarborgen. Zodoende startte op 1 augustus 1985 met Bruininga als directeur en Johanna Frederica Rudolphina Wagner als adjunct-directrice, als openbare school voor het basisonderwijs met een duidelijke eigen identiteit de basisschool de Parkschool. Leerkrachten (waar staat 'heden' wordt 1985 bedoeld)

C. A. C. Kruijder	1867 - 1877
J. L. Rijkers	1867 - 1871
D. H. Verhaaff	1867 - 1870
G. Wesseldijk	1871 - 1872
K. Brouwer	1872 - 1876
H. J. Van meegeren	1872 - 1874
W. F. Fels	1873 - 1875
G. J. J. Wolbers	1875 - 1876
K. Brouwer	1877 - 1914
L. J. Lammerse	1876 - 1879
J.h.m.kremer	1876 - 1877
J.W.F., van Meegeren	1877 - 1878
L. M. Steenbergen	1877 - 1883
H. J. Knobbout	1877 - 1884
J. Holwerda	1879 - 1882
G. J. Klokman	1880 - 1882
J. Ten napel	1881 - 1882
E. Vreeburg	1882 - 1883
S. G. De vries	1882 - 1883
J. van Breukelen	1882 - 1883
W. C. Gelton	1883 - 1887
Mej. J. Van Meegeren	1883 - 1893
S. De vries	1883 - 1884
G. Van tongeren	1884 - 1893
A. W. Bos	1884 - 1885
E. Sol	1885 - 1902
G. Duiven	1885 - 1892
A. Weber	1886 - 1887
C. Jalink	1888 - 1891
F. H. Timmer	1890 - 1897
A. Weber	1890 - 1891
A. H. De Roos	1891 - 1900
Mej. W. C. Schurink	1893 - 1898
A. P. Vrijburg	1893 - 1921
C a . Beute	1893 - 1896
J. Hindriks	1897 - 1900

J. A. Overdorp	1897 - 1917
Mej. J. G. Schouten	1898 - 1903
Mej. G. Coelingh	1900 - 1906
H. Moraal	1901 - 1906
Y. Bos	1902 - 1905
Mej. H. B. Van Rhijn	1903 - 1906
Mej. E. J. Brouwer	1905 - 1906
P. Slootheer	1906 - 1916
Mej. A. M. Rutgers	1906 - 1916
J. Hendriks	1906 - 1921
Mej. C e . De herder	1906 - 1910
G. De groot	1910 - 1911
Z. Mullers	1910 - 1911
G. Postma	1910 - 1911
T. Dijkema	1910 - 1920
Mej. C. M. Van wijk	1911 - 1912
Mej. I. Kniepstra	1912 - 1919
E. Sol	1914 - 1930
H. Goedemoed	1916 - 1920
Mej. A. J. De waard	1916 - 1921
Mej. A. Potasse	1917 - 1918
E. G. Coops	1917 - 1923
Mej. H. Plas	1919 - 1946
J. Blaauboer	1920 - 1931
P. De boer	1920 - 1921
Mej. J. J. B. Gottskzi	1921 - 1923
H. J. Meuleman	1922 - 1928
J. W. Essenburg	1922 - 1923
B. Nijdam	1922 - 1927
D. H. Teslaa	1923 - 1930
H. Vasbinder	1924 - 1925
Mej. M. A. H. Maars	1924 - 1928
E. F. Klijzing	1925 - 1946
Mevr. C. Klijzing - Visscher	1925 - 1939
B. Doorn	1927 - 1954
F.B. de Jong	1930 - 1954
L. Mulder	1930 - 1943
P.C.M. dekkers	1932 - 1933 en 1943 - 1946
Mej. A. Viehoff	1939 - 1940
W. R. Pon	1945 - 1948
R.H. Tuin	1946 - 1947
Mej. G. A. Hazewinkel	1947 - 1966
G. Tadema	1947 - 1978
P. W. Dijkema	1947 - 1964
J. Kappert	1948 - 1956
Mej. G. J. Sligtenhorst	1952 - 1977
Mevr. H. W. Melse - veen	1954 - 1984
A. Dijkstra	1954 - 1983
H. H. Van welbergen	1955 - 1959
A. Van der veen	1957 - 1958

H.Been	1958 - 1968
J. Otter	1960 - 1962
Mevr. H. J. G. Wilmink - de Wit	1962 - 1963
Mevr. G. Broeksema - van Zalingen	1963 - 1964
H. Koopman	1964 - 1970
A. Loseman	1968 - 1972
G. Westerveld	1969 - 1974 en 1979 - heden
H. Marsman	1970 - heden
F. Wit	1970 - 1971
J. Stegeman	1971 - 1979
Mevr. J. Oolbekkink - Albers	1971 - 1972
Mevr. G. Stegeman - Brummel	1972 - 1973
Mevr. D. Koetzier - Becking	1973 - heden
G.Nalis	1974 - heden
Mej. F. C. P. Edelenbos	1976 - heden
J.A. Veldink	1977 - heden
W.C. Versluis	1979 - 1983
Mevr. H.S. Brok - Vos	1982 - 1984
J. A. Bruininga	1983 - heden
Mevr. J. T. Ettema - Slippens	1983 - 1984
Mevr. J. H. C. Van Dongen	1983 - 1985

Van alle 105 leerkrachten, die de school heeft gekend, is het merendeel dus maar kort werkzaam geweest: ruim de helft korter dan vijfjaar (31 maar één jaar en 25 langer dan één, maar korter dan vijf jaar). Twintig onderwijzers en onderwijzeressen waren vijf tot tien jaar en slechts 28 langer dan tien jaar aan de school verbonden. Van hen spant Klaas Brouwer zonder meer de kroon. De school is in de volksmond niet voor niets naar hem genoemd: 41 jaar heeft hij er gewerkt. Zijn opvolger als schoolhoofd, Egbert Sol, is een goede tweede met 33 jaar. Ook de overige schoolhoofden bleven lang: Atze Dijkstra 29 jaar en Fokke de Jong 24 jaar. Alleen Clarus Kruijder was er 'slechts' 10 jaar en uiteraard heeft ook het laatste schoolhoofd, Joop Bruininga, thans nog maar enkele jaren de leiding van de school. De onderwijzer, die het langst aan de school verbonden is geweest, is G. Tadema met 31 jaar, op de voet gevolgd door de onderwijzeres, mevrouw H. W. Melse - Veen met 30 jaar. Tezamen met schoolhoofd Dijkstra (29 jaar) een opmerkelijk naoorlogs trio! Vijfentwintig jaar of meer waren verder nog a. P. Vrijburg (28 jaar) in de periode voor, tijdens en na de eerste wereldoorlog, B. Doorn en mej. H. Plas (27 jaar) in de periode voor, tijdens en na de tweede wereldoorlogen mej. G. J. Sligtenhorst (25 jaar) na de tweede wereldoorlog aan de school verbonden. Het schoolhoofd de Jong (24 jaar) valt, samen met e. F. Klijzing (21 jaar) in de categorie, die tussen de 20 en 25 jaar - in dit geval school i - diende. J. A. Overdorp (20 jaar) voor en tijdens de eerste wereldoorlogen mej. G. A. Hazewinkel (19 jaar) na de tweede wereldoorlog voeren de lijst aan van de leerkrachten, die langer dan tien jaar, maar korter dan twintig jaar onderwijs gaven. P. W. Dijkema (17 jaar) na de tweede wereldoorlog, j. Hendriks (15 jaar) voor, tijdens en na de eerste wereldoorlog, h. Marsman (tot op heden 15 jaar), mevrouw c. Klijzing- Visscher (14 jaar) tussen de beide wereldoorlogen, l. Mulder (13 jaar) vlak voor en tijdens de tweede wereldoorlog, mevrouw d. Koetzier- Becking (tot op heden 12 jaar), j. Blaauboer (11 jaar) tussen de beide wereldoorlogen, g. Westerveld en G. Nalis (beiden tot op heden 11 jaar) volgen daarna. Tien jaar lang waren aan de school verbonden: C. A. C. Kruijder (schoolhoofd), mej. J. Van meegeren (1883- 1893), p. Slootheer en mej. A. M. Rutgers (beiden van 1906 tot 1916), t. Dijkema (1910 - 1920) en h. Been (1958- 1968).

Leerplan

Volgens het reglement, vereist op grond van de 2^e l. O. Wet van 13 augustus 1857, omvatte het onderwijs aan de lagere burgerschool vanaf de oprichting in 1867:

Lezen

Schrijven

Rekenen

Zingen

Beginselen der vormleer

Beginselen der Nederlandse taal

Beginselen der aardrijkskunde

Beginselen der geschiedenis

Beginselen van de kennis der natuur

Beginselen van het Frans

Beginselen van de wiskunde.

Het onderwijs in het Frans werd alleen gegeven aan leerlingen van de beide hoogste klassen, het onderwijs in de wiskunde alleen aan de leerlingen van de hoogste klas. Overigens waren er destijds vier klassen en geen zes, zoals van 1881 tot 1985 gebruikelijk was op de lagere scholen. Het onderwijs werd 's morgens van 8 - 12 en 's middags van 2 - 4 uur gegeven. Woensdagmiddag en zaterdagmiddag was er geen school.

Er waren de volgende vakanties:

1. De paasvakantie van tien dagen, beginnende op goede vrijdag,
2. De pinkstervakantie gedurende de week, die begon op pinksterzondag,
3. De grote vakantie van 24 dagen, aanvangende op vrijdag vóór de Zwolse kermis (meestal de laatste week van juli) en eindigend de vierde maandag daarna,
4. De kerstvakantie, die liep van 24 december tot 3 januari.

Jaarlijks had ten overstaan van de plaatselijke schoolcommissie een openbaar examen van de leerlingen plaats.

Eigenaardig in onze ogen is de bepaling, dat tijdens het heersen van besmettelijke ziekten en 's zomers bij grote hitte in alle lokalen chloorkalk aanwezig moest zijn. In ieder lokaal hing een lesrooster en een lijst van het aanwezige meubilair en boeken. Ieder jaar vóór 1 juli moest de hoofdonderwijzer verslag uitbrengen over de toestand van de schoolbehoeften, meubilair en boeken en daarbij een opgave doen van hetgeen hij voor de volgende cursus nodig dacht te hebben. Leermiddelenkast in de school aan het grote kerkplein. Door een gelukkig toeval zijn deze opgaven, juist uit de beginjaren van de Brouwerschool, namelijk over de jaren 1872 tot 1880, bewaard gebleven. Het geeft ons een unieke kans inzicht te krijgen in het destijds op een lagere burgerschool gebruikte lesmateriaal.

Als taal- en leesboeken komen we tegen

E. Van Koetsveld

Kunt gij al tien tellen?

De goede grootmoeder

Leeringen wekken

Op de school

Uit ons land

De portefeuille

1^e t.e.m. 4^e stukje

1^e t.e.m. 7^e stukje

1^e t.e.m. 3^e boekje

Boekje vooraf

Tante Agatha

Moeder Anna

Kroese Ramaker

J. F. Jansen

H. De Jong

P. J. Andriessen

M. Van Huningen Bosch

C. Schmid	Vader Jacob
A. A. Van holst	Eerste honderdtal
K. Hofkamp	Keur uit de honderdtallen
	Viooltjes
L. Leopold	Vertellingen van den torenwachter
Joh. en I. Leopold	Mosroosjes
	Stofgoud
	Dauwdruppels
	Meiregen
	Leerboek voor de volksschool
	Bonte steenen
J. P. Goedhart	Nederlandsch leesboek
J. Wijma	Proza en poezy
Oostveen	Spreekwoorden
	Wie leest er mee?
	Ons eerste boek
	Leest prettig
Keyzer	Bloemkrans
Pontier en schippers	Uit de kindercourant
J. M. H. Bosman	Rood, wit en blauw
Honigh en vos	Van eigen bodem
Koenen	Spreeken, lezen, schrijven
Bruins	De eerste taameester
J. Van veen jr.	Denkt voordat gij schrijft

Wat het rekenen en de wiskunde betreft, gebruikte men

P. J. Andriessen	Hoofdregels
L. Bouman	Verzamelingen
	Algebra rekenboek
	Meetkunde rekenboek
J. C. J. Kempers	Vraagstukken over stelkunst
Wisselink	eerste serie van rekenkundige voorstellen
A. L. Boeser	rekenboekjes
Van Meurs en Kraak	rekenboekjes
Bolderman	verzameling van voorstellen voor de algebra

Voor aardrijkskunde gebruikte men

C. A. C. Kruijder	Kaart van Nederland (voor de tweede klas)
E. Von Sydow	Kaart van europa, Azië, Afrika, Amerika en Oceanië
A. Koot	Nederlandsche overzeesche bezittingen
C. A. C. Kruijder	Geologische kaart van Overijssel
	Geologische kaart van Nederland
Dornseiffer en Kuyper	Hoofdtrekken der aardrijkskunde (voor de derde klas)
E. Von Sydow	Atlas der geheele aarde (voor de derde klas)

Bij het vak geschiedenis gebruikte men

L. Mulder	korte handleiding tot de kennis der vaderlandsche
-----------	---

W. A. Elberts	geschiedenis (voor de vierde klas) hoofdgebeurtenissen der algemeene geschiedenis (voor de vierde klas)
A. A. Holst	verhalen uit de geschiedenis van ons vaderland (voor de derde klas)
W. J. A. Huberts	Historische kaart van Nederland

Voor de kennis der natuur deed men een beroep op

F. Kuyper	Zoogdieren Vogels, visschen
J. F. Helge	Schetsen van dieren
M. J. Van duinen	Merkwaardigheden uit de hemel
A. Koot platen	Voor natuurkunde
H. J. Van lummel	Platen voor aanschouwelijk onderwijs
H. J. Rupzicht	wandatlas voor natuurlijke historie

Voor zingen

F. W. Van Buuren	Klankentafel
------------------	--------------

Het vak Frans vereiste de aanschaf van:

J.N. Valkhoff	Inleiding tot de Fransche taal Volledige leercursus der Fransche taal
A. B. Maatjes	Litterature de l'enfance
A. Van der hoeven	Manuel de lecture

Als overige leermiddelen en schoolbehoeften moeten nog genoemd worden: gekleurde kinderprenten van Van Dop en van Scholz, kleinpennen, grootpennen, pakjes griffels, leien, een stel maten en gewichten, een Nederlandse el, een klok en figuren voor de vormleer.

Ingevolge de 3^e l.o.-wet van 17 augustus 1878 werd het aantal klassen in de lagere scholen niet alleen op zes gebracht, maar ook het vak 'nuttige handwerken' ingevoerd en wel voor drie lessen per week. In Zwolle deed men echter of het facultatief was en vroeg men voor dit vak 10 cent per maand extra aan schoolgeld. Zodoende werd handwerken alleen op de school aan het Grote Kerkplein gegeven. Het was mej. C. J. H. Voetelink, die dit onderwijs van 1881 tot 1898 heeft gedoceerd. Daarna heeft ze deel uitgemaakt van de subcommissie, speciaal bestemd voor toezicht op dit vak, dat met het oog op de Jongens niet in de normale schooluren, maar op woensdagmiddag werd gegeven. Ook in 1881 werd bepaald, dat de school in december, januari en februari om 8.30 uur zou beginnen in plaats van om 8.00 uur en 's morgens een half uur later zou eindigen. Overigens kreeg de Brouwerschool het toen wel moeilijker omdat voortaan ook aan 'de concurrent', de tussenschool in de Praubstraat, Frans, geschiedenis en wiskunde onderwezen zou worden. Dat de naam van de school aan het Grote Kerkplein na de (middelbare) meisjesschool als school a in de vorm van school b door het gemeentebestuur hoger werd gewaardeerd dan de Praubstraatschool, die voortaan als school c door het leven zou gaan, deed daar weinig aan af. Tevergeefs had het raadslid Jordens overigens in de gemeenteraadsvergaderingen van 2 juli en 4 september 1883 gepleit voor de naam Thorbeckeschool of Potgieterschool. Het is aardig om te zien wat in die tijd - 1883 - de eisen waren die werden gesteld om van de ene klas naar de andere bevorderd te worden. Helaas is het heden niet mogelijk alle eisen te begrijpen, omdat gesproken wordt van allerlei leerboeken die nu allang in vergetelheid zijn geraakt. De eisen om van de eerste naar de tweede klas te mogen gaan betreffende het rekenen waren dat de getallen

van 1 tot 100 behandeld moesten zijn en dat de leerlingen moesten kunnen optellen en aftrekken tot 1000. Voor schrijven werd gesteld dat de leerling met potlood eenvoudige woorden op papier moest kunnen schrijven en met de griffel een dictee op de lei. Wilde een leerling van de tweede naar de derde klas bevorderd kunnen worden, dan moest hij wat de Nederlandse taal betreft weten of de klinkers al dan niet verdubbeld moesten worden en of er een d of t aan het eind van een woord moest staan. De aardrijkskunde omvatte de kennis van de stad Zwolle en van de provincie Overijssel. En wat het schrijven betreft moest de leerling nu ook met pen en inkt kunnen schrijven. Om van de derde naar de vierde klas bevorderd te worden moest de leerling de lengte- en inhoudsmaten voor wat betreft het rekenen kennen en bij aardrijkskunde bijvoorbeeld geheel Nederland. Voor bevordering van de vierde naar de vijfde klas stelde men wat betreft het rekenen dat de betrokkene tiendelige breuken moest kunnen maken en de vlakke- en ruimtematen moest kennen. Voor het vak Nederlandse taal moest hij alle tijden van de werkwoorden kennen, eenvoudige zinnen kunnen ontleden en een opstel kunnen maken over een eenvoudig verhaaltje. Bij aardrijkskunde werd in de vierde klas geheel europa behandeld, behalve Duitsland. (het ontgaat ons wat hiervan de reden mag zijn). De vaderlandse geschiedenis werd gedoceerd tot 1700. Om tenslotte van de vijfde naar de zesde klas te kunnen worden bevorderd moest de leerling wat de Nederlandse taal betreft uitgebreide zinsontleding kennen. Hij kreeg ook natuurkunde. Van de biologie werden de mens en de lagere zoogdieren behandeld. Het zingen hield op na de derde klas. Het handwerken vond alleen plaats van de derde tot en met de zesde klas en Frans werd gegeven in de vierde tot en met de zesde klas. Tengevolge van de invoering van het vak Frans op de openbare tussenschool c in de Praubstraat verloor school b aan het Grote Kerkplein weliswaar een dertigtal leerlingen, zodat in 1886 in de beide hoogste klassen respectievelijk 26 in plaats van 36 en 30 in plaats van 39 leerlingen zaten, maar, zo oordeelde men, dit was alleen maar gunstig voor het gehalte van het onderwijs. Alle leerlingen, die zich in het voorafgaande jaar en op één na allen die zich dat jaar aanmeldten voor H.B.S., gymnasium en normaalschool, waren daar ook toegelaten. Een voorsprong op school c kreeg Klaas Brouwer, toen zijn school op 25 februari 1885 aangewezen werd tot opleidingsschool voor H.B.S. en gymnasium. Het betekende onder andere dat Frans nu in de normale schooluren gegeven moest worden. Al met al doorstond school b de concurrentieslag behoorlijk. Enkele jaren later, om precies te zijn op 7 maart 1887, ontspoon zich in de gemeenteraad een pittige discussie naar aanleiding van het verzoek van de vereniging tot bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid om ook in Zwolle aan de openbare scholen lessen te geven in elementair tekenonderwijs. Op eigen kosten kon dat toen al wel, omdat zowel aan de Nutsschool als aan de Brouwerschool daarin extra lessen te volgen waren. De indieners van het verzoek achtten dit soort onderwijs echter wenselijk voor alle kinderen en gezien de vrij hoge kosten van het apart gegeven tekenonderwijs, waren de meeste ouders daartoe niet in staat. Men riep de Zwolse raad op het voorbeeld van Amsterdam, Groningen en Leeuwarden en - dichter bij huis - Enschede en hoor in deze te volgen. Tekenen, zo stelden zij, kon geleerd worden, mits het jong werd aangeleerd. Als nut van het tekenonderwijs zagen zij, dat iemand, die iets wil kopen, maken of beschrijven en niet kan tekenen een middel mist om zich uit te drukken. Bovendien achtten de indieners van het verzoek het kunnen tekenen nodig voor het verheffen van het handwerk en de arbeidende stand: de verkregen vaardigheid van het tekenen zou van dienst kunnen zijn bij het vervaardigen van voorwerpen. Zij zagen in de tegenwoordige tijd "in het kunnen tekenen een krachtig wapen in de strijd om het bestaan". De schoolcommissie, om verplicht advies gevraagd, adviseerde alleen de jongens te laten tekenen, met het motief, dat de meisjes al handwerkles hadden, wat nuttiger voor hen was. Bovendien konden dan zo de jongens tekenen in de uren, die de meisjes aan nuttige handwerken besteedden. Het nieuwe vak zou door de gewone klassenonderwijzer gegeven moeten worden, want de commissie meende, dat alle tekenonderwijs diende te berusten op meetkundige grondslag en nauw verband zou moeten houden met de vormleer. Enkele raadsleden stelden zich nog terughoudender op en wilden behalve de meisjesschool ook de school aan het Grote Kerkplein van

tekenonderwijs uitsluiten. Zij gaven als motivering op, dat de leerlingen daarvan toch naar vervolgonderwijs gingen, waar ze tekenles zouden krijgen. Ook hadden ze nu al veel vakken. In werkelijkheid vreesden zij, dat een aparte vakleerkracht nodig zou zijn. Bovendien, zo stelden zij, kende Zwolle al sinds lang een aparte tekenschool. Inderdaad werd met een ruime meerderheid besloten dat, behalve op school a en b, voortaan in Zwolle overal tekenles gegeven zou worden. Tl schoolbord in de school aan het grote kerkplein. Deze situatie kon uiteraard niet bestendig blijven toen de 3^e l.o.-wet van 8 december 1889 het handtekenen tot een verplicht vak maakte. Vandaar, dat gedeputeerde staten op 15 december 1890 te kennen gaven, dat zij geen genoegen namen met het feit, dat in Zwolle nog steeds de school aan het Grote Kerkplein van het geven van tekenonderwijs uitgezonderd werd. Zodoende kwam er in 1891 tekenonderwijs op alle Zwolse scholen, ook voor meisjes. Daar stond tegenover, dat school b in datzelfde jaar een belangrijke veer moest laten. Bij de gehouden openbare les aan de school voor gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs aan het Grote Kerkplein had de plaatselijke schoolcommissie zich weliswaar kunnen overtuigen van de voortreffelijkheid van het daar gegeven onderwijs, maar het aantal vakken oordeelde ze te groot. Aangezien wiskunde geen toelatingseis meer was voor gymnasium en H.B.S., beval zij afschaffing van dit vak op school b aan, wat eind 1891 inderdaad geschiedde. Tegelijkertijd werd bepaald, dat voortaan in plaats van vier keer per jaar nog maar één maal per jaar, namelijk na de zomervakantie, nieuwe leerlingen aangenomen mochten worden. Weer ondervond Klaas Brouwer de concurrentie van de Nutsschool, want omdat daar een bewaarschool werd opgericht, mocht hij in het vervolg geen kinderen beneden de zes jaar meer aannemen. Over die concurrentie gaat ook de volgende passage in het commissieverlag: 'op de Nutsschool zag de schoolcommissie nooit beter onderwijs geven. Haar positie in de strijd om het bestaan is echter niet gunstig omdat ze moet concurreren tegen de school op het grote kerkplein, waar het onderwijs aan hoge eisen voldoet en waar bovendien nog een lager schoolgeld wordt geheven'. Het was overigens een van de laatste keren, dat de plaatselijke schoolcommissie een openbare les bijwoonde, want bij raadsbesluit van 10 juli 1893 werden deze jaarlijkse openbare lessen afgeschaft. Het jaar 1894 bracht een nieuw reglement voor de openbare scholen in Zwolle. Voortaan moesten de onderwijzers een kwartier vóór de aanvang van de lessen aanwezig zijn. Een kwartier na het begin van de lessen dienden de schooldeuren gesloten te worden en mochten geen leerlingen meer toegelaten worden. De onderwijzers werden niet alleen verplicht de orde binnen de school te handhaven, maar ook in de nabijheid van de school. Inmiddels oordeelden de Zwolse schoolhoofden zeer gunstig over het sinds enige jaren gegeven tekenonderwijs. Ze waren eenstemmig in hun oordeel, dat ook door de kinderen de tekenlessen als een welkome afwisseling ten opzichte van het andere onderwijs beschouwd werden. Normaal gesproken brachten de leerlingen het zover dat zij grote, vlakke figuren, door gebogen lijnen begrensd, zoals bladvormen, vazen, spiralen en parallelle lijnen, die als voorbeeld waren opgehangen of die op het bord waren voorgetekend, behoorlijk konden weergeven. De gevolgde methode was op alle scholen vrijwel dezelfde, namelijk klassikaal: er werd één voorbeeld voor de hele klas gegeven, dat eerst ontleed en besproken werd. Vervolgens maakten de leerlingen de schets in houtskool, keek de onderwijzer die na en trok de leerling die met zwart krijt over. In 1896 kwam er een nieuw vak bij, te weten handenarbeid. Brouwer gaf hoog op van de zeer gunstige invloed hiervan op de arbeidzaamheid, de vaardigheid en het voorstellingsvermogen der leerlingen. Was dit een duidelijk winstpunt in de strijd om het bestaan voor de Brouwerschool, omdat dit vak alleen daar werd ingevoerd, aan de andere kant kregen de leerlingen van school b géén gymnastiek, terwijl toch al sinds 1894 daarmee geëxperimenteerd werd bij de concurrent, de tussenschool in de Praubstraat (en trouwens ook in de vechtstraat en zelfs in de kosteloze school in de hoogstraat). Dit was voor de school aan het Grote Kerkplein een des te harder gelag, omdat de onderwijzer f. H. Timmer van school b al sinds 22 september 1890, samen met een collega van de school aan de Bagijnweide, in een lokaal van de school aan het Assiesplein een cursus voor onderwijzers hield, die zich voorbereidden op de akte gymnastiek l.o. op woensdag-

en zaterdagmiddag. Ook in dit geval grepen G.S. ten behoeve van school b in: het dagelijks bestuur van de provincie weigerde in 1897 nog langer ontheffing te geven van het geven van gymnastiek op de school aan het Grote Kerkplein omdat daarvoor een lokaal ontbrak. Het college eiste, dat daarin vóór 1 januari 1899 in de nabijheid van de school voorzien werd. Aldus gebeurde, maar of gedeputeerde staten Brouwer hier nu zoveel plezier mee deden is nog maar de vraag: hij werd door B. en W. Gedwongen zich met zijn klassen in het hol van de leeuw te wagen. Oftewel: de gemeente huurde voor dit doel voor een aantal uren de gymnastiekschool bij de Kamperpoortenbrug van . . . Het nut! Ook op ander terrein hadden B. en W. Klaas Brouwer dwars gezeten: zij beschikten afwijzend op zijn verzoek om op 31 augustus (koninginnedag) en op 5 december (sinterklaas) 's middags vrij te mogen geven aan zijn leerlingen. In 1901 begonnen de beide onderwijzeressen om beurten aan de klassen 1 en 2 les te geven, zodat de Jong e leerlingen twee opeenvolgende jaren dezelfde onderwijzeres konden houden. Kort daarop, in 1903, werd bepaald, dat de eerste klas, behalve 's woensdags en 's zaterdags, iedere dag in plaats van tot 12 uur slechts van 9 tot 11 uur les zou hebben. Er werd toen ook op woensdagmiddag geen les meer gegeven, want het vak handwerken werd sinds 1902 in de gewone schooluren opgenomen. Alle lokalen waren met 34 of 35 leerlingen nagenoeg geheel bezet. In dat jaar werd het ook voor de eerste maal mogelijk om zonder toelatingsexamen op grond van een geschiktheidverklaring van het schoolhoofd onder overlegging van de rapporten, geplaatst te worden op de H.B.S. mocht 1906 voor de leerlingen al een gunstig jaar zijn, omdat toen een schoolpauze of speelkwartier werd ingevoerd, voor Brouwer was het dat allerminst. De plaatselijke schoolcommissie klaagde, dat de leerstof op school b veel te uitgebreid was. Vanaf de derde klas hadden de leerlingen daar last van. 'Voor deze school geldt, dat het resultaat gehaald wordt, niet hóe', was het harde oordeel. Een en ander betekende, dat maar weinig leerlingen de school in zes jaar konden aflopen: vooral in de derde en vijfde klas bleven steeds veel leerlingen zitten. Over de laatste vijf jaar gerekend konden slechts zeven van de vijftig leerlingen op twaalfjarige leeftijd naar het gymnasium of de H.B.S. daarom oordeelde de commissie een zevende klas wenselijk. De stof kon dan wat meer gespreid en dus rustiger worden aangeboden. Deze zevende klas kwam er na een hernieuwde tirade van de schoolcommissie op 8 augustus 1910. Uitdrukkelijk stelde de commissie, dat deze invoering van een zevende klas op de Brouwerschool (op de andere Zwolse scholen werd de zevende klas pas in 1928 ingevoerd), niet zou mogen leiden tot nog weer verdere uitbreiding van het onderwijs. Het was juist bedoeld om rustiger te kunnen voortwerken en meer het geleerde te kunnen herhalen. Het was op school b al te veel de gewoonte om op te leiden. Ja, de commissie meende, dat men wat daar plaatsvond zelfs zou kunnen noemen het africhten voor de hogere onderwijsinstellingen. Nu was de Brouwerschool ook officieel een opleidingsschool. Er werden daar van het begin af aan alleen de beste leerkrachten benoemd. Het werd als een eer gezien om, als men onderwijzer aan een andere Zwolse school was, aan de school op het Grote Kerkplein benoemd te worden. Het schoolgeld was er hoger dan op de andere openbare scholen, wat leidde tot kleinere klassen en dus tot beter onderwijs. Het was juist hiertegen, dat de sociaal-revolutionair sneevliet op 26 oktober 1908 fel van leer trok in de toen gehouden algemene beschouwingen over de begroting in de gemeenteraad. 'School b houdt de klassen klein', zo stelde hij, 'en voldoet daarmee aan de behoeften van de bezittende klasse om hun kinderen van goed onderwijs te verzekeren. Ieder weet welk voordeel kleine klassen opleveren: er is meer tijd beschikbaar voor elke leerling. Een kleinere klas is rustiger en stelt de onderwijzer in staat frisser te blijven. Dat is dus de behoefte, waarvoor de bezitters dan wel iets meer willen betalen, maar waardoor dan toch van een gemeenteschool een standenschool wordt gemaakt. Hier moet geprotesteerd worden tegen het instandhouden van gemeentewege van dergelijke klassenvoorrechten'. Pikante bijzonderheid hierbij is, dat sneevliet - toen voor de eerste keer gescheiden - juist in die tijd in het persoonlijke vlak gedwarsboomd werd door het hoofd van school b. Sneevliet wilde namelijk trouwen met een dochter van Brouwer, die - evenals haar zuster - onderwijzeres was aan de Bartjensschool in assendorp. Brouwer weigerde echter zijn

toestemming te geven, zodat het huwelijk pas na verkregen notariële akte op 20 juli 1909 voltrokken kon worden. Andere raadsleden erkenden, dat de kinderen van een bepaalde stand school c bezochten en kinderen van een andere, meer gefortuneerde stand, school b. Om daarom maar school b en c samen te smelten, zoals de linkerzijde wilde, ging de meerderheid in de raad echter te ver, want dan zou men het gevaar lopen, dat de ouders van de leerlingen van school b aan het Grote Kerkplein hun kinderen naar bijzondere scholen, zoals de Nutsschool, zouden gaan zenden. Men ziet de Brouwerschool aldus opnieuw gemangeld worden tussen de Nutsschool en school c in de Praubstraat, maar weer overleeft school b. Wel werd het voortbestaan meer letterlijk bedreigd in deze en komende jaren, omdat het gebouw aan het Grote Kerkplein steeds meer gebreken ging vertonen. De lange duur van de oplossing van dit probleem - bijna een kwart eeuw - zal stellig ook te maken hebben met het feit, dat de school op weinig politieke steun kon rekenen. De rechtse partijen waren sowieso geen supporters van het openbaar onderwijs zolang hun eigen bijzondere, confessionele scholen niet financieel gelijkgesteld werden met het openbaar onderwijs. Bij de linkse partijen in de raad hadden de sociaal-revolutionairen en de S.D.A.P. om bovengenoemde redenen de grootste moeite met de Brouwerschool, zodat alleen de liberalen overbleven. Maar die deden nu juist hun kinderen op de Nutsschool! Landelijk werd in de komende tien jaar van weerszijden hard gewerkt aan het 'grote vergelijk': verlening van algemeen actief en passief kiesrecht (het grote verlangen van links) tegenover algehele financiële gelijkstelling van het bijzondere met het openbare onderwijs (het grote verlangen van rechts), dat inderdaad gestalte kreeg in de grondwetwijziging van 1917 en voor wat het onderwijs betreft in de organieke 6^e l.o.-wet-de visser van 1920. In die betrekkelijke politieke luwte konden er verschillende kleine veranderingen in leerplan, lesrooster en methoden plaatsvinden. Zo'n nieuwigheid was de invoering in 1908 van vijf schoolwandelingen per jaar, te beginnen met het vierde leerjaar. De verandering der tijden blijkt ook als men ziet dat in 1912 een plaat, waarschuwende tegen tandbederf, in de Brouwerschool werd opgehangen. In hetzelfde kader valt een verzoek van B. en W. Uit 1915 aan alle schoolhoofden om er op toe te willen zien dat de leerlingen niet roken. Dit verschijnsel neemt - zo staat er - meer en meer toe en heeft geleidelijk een grote omvang aangenomen. Men dient de kinderen, aldus B. en W., op het schadelijke hiervan te wijzen. In datzelfde jaar werd een voorstel om de lei en de griffel te vervangen door papier, potlood en pen echter op de ambtelijke hoofdenvergadering afgewezen. De middagschooltijden werden in 1916 ter wille van de energiebesparing veranderd: men had voortaan van half twee tot half vier les in plaats van van twee tot vier uur. We zijn dan midden in de eerste wereldoorlog, die uiteraard, zoals voor alle scholen, ook voor de Brouwerschool gevolgen heeft gehad. In verband met de brandstofbesparing werd bijvoorbeeld ook de kerstvakantie in 1917 met een week verlengd. Zelfs was het zo dat, om brandstof te sparen, alle scholen in februari 1918 een week werden gesloten. Ook in oktober 1918 werden alle scholen gesloten, maar toen wegens de Spaanse griep. De school werd in december van dat jaar gevorderd voor Franse vluchtelingen, wat weer tengevolge had dat er voor die maand geen schoolgeld betaald hoefde te worden. Tien jaar nadat het Nederlandsch onderwijzersgenootschap daar tevergeefs om gevraagd had, werd in 1921 de herfstvakantie ingevoerd, overigens toen alleen nog maar bestaande uit de maandag en de dinsdag vóór de dankdag voor het gewas in Overijssel. De verlenging van de herfstvakantie tot een hele week vond in 1954 plaats. Tevens werd in 1921 de zomervakantie van drie tot vier weken verlengd. Het Frans verviel in 1923 als verplicht vak voor de klassen 4, 5 en 6. In 1924 werden de schooltijden ter wille van het verkeer opnieuw gewijzigd en gesteld op 8.45 - 11.45 uur, zodat de leerlingen om 12 uur, wanneer het verkeer het drukste was, niet meer op straat zouden zijn, terwijl in de maanden november tot en met januari de middaglessen gegeven werden van 13.45 - 15.45 uur, opdat de leerlingen nog vóór donker thuis zouden kunnen zijn. Belangrijker was dat tijdens de aardrijkskunde-uren ook verkeersles gegeven moest worden. De handwerklessen zouden voortaan al in de derde klas beginnen. Hoe om te gaan met elektriciteit? Dit was blijkbaar voor de

onderwijzers in de twintiger jaren nog een groot probleem, want ten behoeve van de leerkrachten in Zwolle werd een cursus 'pedagogische elektriciteitscampagne' gegeven gedurende vier lessen op de woensdag- en zaterdagmiddag, met na afloop bezichtiging van de IJsselcentrale. Als de ouders daartoe schriftelijk toestemming gaven mochten de kinderen van de 7^e klas met ingang van het schooljaar 1929 buiten de schooluren deelnemen aan het schoolzwemmen. Verplicht schoolzwemmen in lestijd, eerst alleen voor de 6^e en 7^e klas, later voor de 3^e en 4^e klas, dateert van 1951, maar beperkte zich tot alleen de 3^e klas in 1983. Het vak vrije en ordeoefeningen werd vervangen door het vak lichamelijke oefeningen. Hiervoor kwam een eigen vakonderwijzer voor de vijfde tot en met zevende klas. Het vakonderwijs in lichamelijke oefening zowel als in nuttige handwerken kwam echter als gevolg van bezuinigingsmaatregelen per 1 januari 1938 weer te vervallen om per 1 januari 1951 voor dezelfde klassen weer ingang te vinden. Tengevolge van de zesde lageronderwijswet van 1920 en de daaruit voortvloeiende algehele financiële gelijkstelling van het bijzonder en openbaar onderwijs, werd steeds meer centraal, dus landelijk geregeld en voorgeschreven en werd de eigen gemeentelijke inbreng steeds geringer: salarissen van de leerkrachten, vroeger aan de gemeenten overgelaten en een geducht middel in de onderwijspolitiek, de kosten van het gebouw, het lesprogramma: alles werd voortaan door het rijk betaald, geregeld en voorgeschreven. In al deze opzichten onderscheidt school 1 (sedert 1957 de Parkschool) zich dus niet meer van de andere lagere scholen. Het is derhalve weinig zinvol daar in dit kader op in te gaan. Rest ons nog iets te zeggen over de positie van de Parkschool in het Zwolse onderwijsveld. Omdat school i in 1929, juist vóór het uitbreken van de crisis, in een nieuw gebouw aan de Westerlaan gehuisvest werd, ontsprong deze school de dans bij de drastische inkrimping van het aantal scholen, waartoe de gemeente in de dertiger jaren besloot. De 'concurrent', de school in de Praubstraat, ontkwam daaraan niet. Deze school werd in 1934 overgebracht naar de Bagijnesingel, waar school VI werd opgeheven, zodat in de binnenstad geen openbare school meer over bleef. Tot die tijd bezochten tal van kinderen uit de Wipstrikkerbuurt vanwege het hogere onderwijspeil liever de school in de Praubstraat dan de dichtbij gelegen school aan de Bagijnesingel. Sinds 1934 vond een samensmelting der leerlingen van deze beide scholen en derhalve een nivellering van het onderwijspeil plaats, die maakte, dat school i aan de Westerlaan deze concurrent verloor. De andere concurrerende school, die van de afdeling Zwolle van de maatschappij tot nut van 't algemeen, betrok ongeveer tegelijkertijd, namelijk in 1930, een nieuw gebouw aan het groot wezenland. Toch kwijnde deze school reeds vóór de tweede wereldoorlog en nog meer daarna. Stellig zal daarbij de ligging een rol gespeeld hebben. Meer nog dan de school aan de Westerlaan, die via trein- en busstation goed bereikbaar was, moest de Nutsschool het hebben van buitenleerlingen en kinderen, die in soms ver van de school gelegen wijken woonden. Juist in de oorlogsjaren bleek dit een groot gevaar en probleem. Na de oorlog kwam de loop er niet meer echt in. Zodoende werd de Nutsschool in 1969 opgeheven. Het verdwijnen van de 'eeuwige' concurrent - déze schoolstrijd begon immers in 1867 en duurde dus in totaal 102 jaar - betekende echter allerminst, dat nu de Parkschool onbedreigd vooraan ging in het Zwolse scholen 'gelijk te schakelen'. Het werd in 1969 verboden om nog langer facultatieve lessen in het Frans te geven in gemeentescholen. Het was maar al te duidelijk, dat deze maatregel tegen de Parkschool was gericht. Alleen daar werd nog door het schoolhoofd vóór het begin van de ochtendlessen van kwart voor acht tot kwart voor negen Frans onderwezen. Hoezeer de oudercommissie ook protesteerde, de nivelleerders zetten door. Nu de Nutsschool was opgeheven gold immers niet meer wat in 1898 zo treffend geformuleerd was: 'men is bang, dat als alle Zwolse openbare scholen op dezelfde wijze werken, dat in het voordeel van de Nutsschool zal zijn'. Het afschaffen van de zevende klas in 1963 was al een voorbode van de nieuwe tendens, die leerde: 'iedereen is gelijk en als hij niet gelijk is, moet hij gelijk gemaakt worden'. In 1962 had men bij de invoering van de vijfdaagse schoolweek het totaal aantal lessen al teruggebracht. Men verlengde de lessen toen op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag namelijk wel, zodat sindsdien van 8.45 tot 12.00 uur les werd gegeven, maar dit betekende op

weekbasis toch een verlies van twee uur. Daar kwam in 1970 nog een uur per week bij toen het totale aantal lessen per jaar van 1040 tot 1000 verminderde. Bovendien werd de herfstvakantie tot een week verlengd en een krokus- of voorjaarsvakantie tijdens het carnaval ingevoerd, eerst evenals de herfstvakantie van twee dagen, maar sedert 1983 een hele week. Nog moeilijker werd het voor de Parkschool om de aansluiting met het vervolgonderwijs op het door haar gewenste niveau te laten verlopen toen in 1980 bleek, dat tal van oude, beproefde taal- en rekenboekjes niet meer te krijgen waren. De Parkschool zou echter de Parkschool niet zijn als voor dit probleem geen adequate oplossing werd gevonden! Bleef men op de school aan de Westerlaan dan maar steeds bij het oude? Allerminst! Op 6 maart 1979 hield men open house, zowel op de Kakelhof als op de Parkschool, juist om aan een ieder, die dat maar wilde en daarvoor de moeite nam, te laten zien, hoe 'bij de tijd' het leerprogramma er wel niet was.

Leerlingen

Bij de aanvang van de lagere burgerschool werden vier keer per jaar leerlingen toegelaten: op 1 januari, 1 april, 1 juli en 1 oktober. Om toegelaten te worden moesten de kinderen de leeftijd van $5\frac{1}{2}$ jaar bereikt hebben. In 1878 kwam hier in zoverre verandering in, dat sindsdien nog maar twee keer per jaar leerlingen werden aangenomen, te weten op 1 maart en op 1 september. Pas in 1891 werd bepaald, dat nog maar één keer per jaar, te weten meteen na de zomervakantie, leerlingen werden toegelaten. Zij moesten dan 6 jaar zijn. Het leerlingenaantal groeide aanvankelijk geleidelijk tot net even boven de 200, totdat in 1885 een daling inzette, die - ongetwijfeld ten gevolge van de toestand, waarin het gebouw kwam te verkeren - leidde tot een dieptepunt met slechts 130 leerlingen in 1913. Het zat het schoolhoofd Brouwer in zijn laatste jaren dan ook niet mee, zoals we zagen. Het is ontegenzeggelijk de verdienste van de in 1914 als hoofd begonnen Sol geweest, dat hij onder steeds erbarmelijker wordende huisvestingsomstandigheden, het leerlingenaantal toch geleidelijk wist te doen toenemen tot het vlak vóór het betrekken van het nieuwe schoolgebouw aan de Westerlaan zelfs tot het dubbele (254) gestegen was. Tot ongeveer 1948 is school i op dit peil blijven staan. Het in 1954 nieuw aangetreden hoofd Dijkstra kwam binnen op het moment, dat de naoorlogse geboortegolf zijn hoogtepunt had bereikt (326 leerlingen). Er kwamen steeds meer parallelklassen, maar geleidelijk ebde de geboortegolf weer terug tot in 1976 een eerste naoorlogs dieptepunt met 211 leerlingen werd bereikt. Sindsdien viel tot 1980 weer een lichte groei te bespeuren. Gedurende de laatste vijfjaren daalt het leerlingenaantal echter weer. Van de leerlingen zelf merken we in de officiële stukken uiteraard weinig. Gedurende het hele bestaan van de school, zowel de ruim zestig jaar aan het Grote Kerkplein als de bijna zestig jaren aan de Westerlaan sindsdien, zullen ze in ieder geval hard hebben moeten werken. De jaarlijkse openbare bevorderingsexamens ten overstaan van de plaatselijke schoolcommissie, compleet met prijsuitreiking voor de beste van de klas, mogen dan na enkele jaren al afgeschaft zijn, de school aan het Grote Kerkplein en later aan de Westerlaan bleef er een eer in stellen, dat niet alleen vanaf die school alle jaren door evenveel leerlingen naar gymnasium en H.B.S. gingen als van alle op den duur 14 andere Zwolse lagere scholen tezamen, maar vooral dat van de opgegeven leerlingen steeds vrijwel allen werden toegelaten. Zoals we hebben gezien ondervonden verscheidene kinderen van dit 'klaarstomen' problemen. Reden, waarom al in 1910 aan de Brouwerschool als plaatselijk unicum, een zevende klas verbonden werd. Buitenschoolse activiteiten vonden pas na de eerste wereldoorlog plaats. Daarvan nu enkele voorbeelden. Toen burgemeester van Roijen 25 jaar zijn ambt bekleedde vond op 9 september 1922 een groot feest voor de Zwolse scholen plaats op het sportterrein aan de Veerallee. Er werden voor de Jongens wedstrijden gehouden in hardlopen, hordenlopen en halterrappen. De meisjes moesten al touwtje springend hardlopen en konden meedoen aan een eierwedloop. Natuurlijk vond er een zanghulde plaats en een optocht. Alle kinderen kregen een fraai potlood met het portret van de burgemeester in een envelop. In de twintiger jaren was het gebruikelijk dat in de eerste week van september een bloemententoonstelling werd gehouden in

park Eekhout. De kinderen van de 5^e, 6^e en 7^e klas kregen daartoe drie potten met plantjes er in om op te kweken. Die brachten zij dan, voorzien van een kaart, naar het terrein, waarna een jury de beste bloemen uitkoos en de kinderen, die deze planten hadden opgekweekt, beloonde met een prijs. In 1925 werd de mogelijkheid geopend een schoolreisje te organiseren voor de klassen 6 en 7, mits het onderwijs in de andere klassen daarvan geen nadeel zou ondervinden. De bedriegertjes en de Westerbouwing waren daarvoor een geliefkoosd doel. Een nieuwigheid was ook de sinterklaasviering in de buitensociëteit, waar de onderwijzers een toneelstuk opvoerden. Dat dit niet meteen op hoge prijs werd gesteld blijkt wel uit de richtlijnen voor 1927. In de eerste plaats werd bepaald dat bij het zingen niet van de werkelijke tekst mocht worden afgeweken. Ten tweede dat de goede orde niet mocht worden verstoord door het gooien van propjes of anderszins en ten derde dat alleen die kinderen van de wc. gebruik zouden mogen maken die het volgens een verklaring van de arts niet op konden houden en voorts zij die beslist onwel waren. Dit alles aangezien het er in het vorige jaar - zo staat er - 'een potje was'. Problemen van heel andere aard deden zich voor de leerlingen voor gedurende de Tweede Wereldoorlog. Meteen in mei 1940 moesten de leerlingen al verhuizen naar de Nutsschool, omdat de Duitse weermacht het schoolgebouw als Deutsche Volksschule in gebruik nam. Korte tijd daarna konden ze weer even in het eigen gebouw, maar weldra moesten zij de Oranjeschool betrekken. Daarna gingen zij bij gedeelten naar school XII aan de Kleine Voort om vervolgens weer terug te keren naar de Oranjeschool aan de Jufferenwal. Opnieuw volgde toen een verhuizing en wel weer naar school XII aan de Kleine Voort. Hiermee was de lijdensweg nog niet ten einde, want op een gegeven moment moest de school verhuizen naar school III aan de Hobbemastraat. Tenslotte moest men in 1944 zelfs onderdak zoeken in de openbare leeszaal en de handelsschool. Intussen was het in 1941 verboden om insignes of onderscheidingstekens te dragen, terwijl in datzelfde jaar een schrijven volgde dat anti- Duitse opschriften op muren - er is niets nieuws onder de zon - het ernstige misnoegen van de Duitse bezetter opwekte. De daders moesten vooral onder de jeugd worden gezocht. Het was de taak van de onderwijzers de leerlingen te wijzen op het verkeerde en nutteloze van deze opschriften. En passant werd verboden om vlaggetjes aan fietsen te bevestigen. Omgekeerd werd uitdrukkelijk bevolen om het dragen van Duitse onderscheidingstekens en uniformen in de scholen toe te laten. Het was immers voorgekomen dat leerlingen, gekleed in het uniform van de Hitlerjugend, van school werden verwijderd. Dat nu kon door de Duitse overheid onder geen voorwaarde worden geduld. Ook na de tweede wereldoorlog bleef de Parkschool haar hoge onderwijspeil handhaven, alle 'vernieuwingen' ten spijt. Men stelde dit zo zeer op prijs, dat - evenals trouwens al vóór de tweede wereldoorlog - tal van kinderen uit soms tamelijk verafgelegen plaatsen, zoals Dalfsen, Heino, Nieuwleusen, Zwartsluis, Wezep en Heerde, de Parkschool kwamen bezoeken. Dat maakte, dat de leerkrachten van de Parkschool al vèr vóór dit voor de basisschool verplicht werd gesteld, aan deze buitenleerlingen de mogelijkheid boden om tussen de middag over te blijven. De kinderen aten dan eerst een half uur hun brood op, maakten daarna gedurende een half uur huiswerk onder toezicht en gingen tenslotte buiten spelen. Vooral de zevende klas, die geleid werd door het schoolhoofd, diende om kinderen een betere aansluiting te geven op het middelbaar onderwijs. Dat was al voor de tweede wereldoorlog zo en in versterkte mate na de oorlog. Toen de zevende klas in 1963 werd opgeheven ging de zesde klas deze rol van schakel naar het voortgezet onderwijs vervullen. Omdat vaak bleek dat één jaar te kort was om een elders opgelopen achterstand in te halen, kwam steeds meer de gewoonte van ouders in omliggende plaatsen op om hun kinderen al iets eerder, namelijk al in de vierde of vijfde klas, naar de Parkschool te sturen. In 1965 werd daarom in een officieel schrijven gewezen op de eigenaardige leerlingenopbouw, die daar het gevolg van was:

	klas 1	klas 4	klas 5	klas 6
1961	36	24	40	81

1962	23	47	51	45
1963	34	44	50	65
1964	34	44	51	66

In die situatie is in de twintig jaren, die daarop volgden, niet veel verandering gekomen. De hogere klassen van de Parkschool werden behalve door leerlingen uit de binnenstad, een deel van Assendorp en de Kamperpoort, uit de Stationswijk zelf en uit de Veeralleebuurt, door een minstens even groot aantal leerlingen bezocht uit Zwolse wijken, die niet in de directe omgeving van de school gelegen zijn en door kinderen uit de omliggende gemeenten, zoals Hattem, wapenveld, Raalte en zelfs Kampen. Parallele vierde, vijfde en zesde klassen waren het gevolg. Sinds tientallen jaren en tot op de dag van vandaag behoren deze ouders dan ook tot de sociale middengroepen en ver daarboven. De leerlingen kwamen en komen over het algemeen met een behoorlijke taalontwikkeling op de Parkschool. Er wordt geen dialect gesproken. Nagenoeg alle ouders stellen kennisoverdracht meer op prijs dan dat de school zich bezighoudt met het aanleren van sociale vaardigheden. Zij willen na de lagere school algemeen vormend en theoretisch onderwijs voor hun kinderen en begrijpen dat al op de lagere school het nodige huiswerk gemaakt moet worden. De leiding van de Parkschool meent dan ook terecht, dat de leerlingen, die deze school bezoeken, dat doen op grond van een bewuste keuze van hun ouders. Deze ouders verlangen en verwachten van de Parkschool het bijbrengen van een meer dan normale vaardigheid in de basisvakken. Zij zijn daarin gedurende een lange reeks van tientallen jaren niet teleurgesteld. De cursorische vakken rekenen, taal, schrijven, aardrijkskunde en geschiedenis kregen en krijgen op de Parkschool meer aandacht dan elders het geval is. Een sterk meelevende oudercommissie is hier uiteraard het gevolg van. Deze vergaderde tijdens de jaarlijkse ouderavond in de harmonie, buitensociëteit, hotel van Gijtenbeek, hotel Dijkstra, hotel Wientjes of de IJsselhal. De taak van deze oudercommissie is nooit die van een schoolbestuur geweest. Nimmer heeft de Parkschool-oudercommissie inspraak in het leerplan begeerd of gehad. Wel bepleitte ze bepaalde zaken bij het gemeentebestuur en verrichtte ze hand- en spandiensten. Vooral het door de ouders door middel van een jaarlijkse vrijwillige bijdrage per leerling in het leven geroepen schoolfonds diende om die zaken aan te schaffen, die niet van gemeentewege aan de Parkschool toegewezen werden. Dit betrof niet alleen een sinterklaaspak of prijzen bij wedstrijden op koninginnedag, maar ook een radio en tv met het oog op schooluitzendingen, een projectiescherm en een grammofoon, toch eigenlijk leermiddelen. De aankoop van 125 stoelen van de buitensociëteit ten behoeve van de overblijfruimte in 1968 was ook duidelijk in het belang van de leerlingen. Daarnaast kon de schoolleiding een beroep op de oudercommissie doen als het ging om zaken van meer huishoudelijke aard, zoals een koffiezetapparaat, een stencilmachine, later kopieermachine en een steekwagentje. Een trofeeënkast voor het uitstellen van de prijzen, behaald tijdens de schoolhandbal- of voetbaldag, en shirts voor deze wedstrijden, evenals uniforme zakken met cijfers voor de gymspullen kwamen er eveneens dank zij de oudercommissie. Nu we het toch over buitenschoolse activiteiten hebben: ook op de Parkschool deden de leerlingen aan jeugdsparen door middel van zegeltjes. Op woensdag in het speelkwartier, verkochten ze kinderpostzegels, verzamelden ze oud papier, enz. Bijzonder belangrijk in het leven van elk schoolkind is natuurlijk het schoolreisje. Leerlingen van de eerste en tweede klas gingen sinds 1972 naar de schaapskooi en de hei van de dellen bij Oldebroek en Epe, derde en vierde klassers maakten ook dergelijke minitrips, maar voor de zesde (en zevende) klas werd ieder jaar een driedaags schoolkamp georganiseerd. Aanvankelijk in de vorm van een fietstocht, vond een en ander na 1968 vanwege het steeds drukker wordende verkeer op een vast punt plaats, eerst in het heidebad in Epe, daarna in de noordster in Dwingelo. J. A. Bruininga zesde schoolhoofd 1983 - heden een schoolkrant had de Parkschool natuurlijk ook, de parkiet genaamd. Deze gestencilde uitgave verscheen één tot twee keer per schooljaar en was soms aan een bepaald thema gewijd, zoals het water. Vooral leerlingen uit de hogere

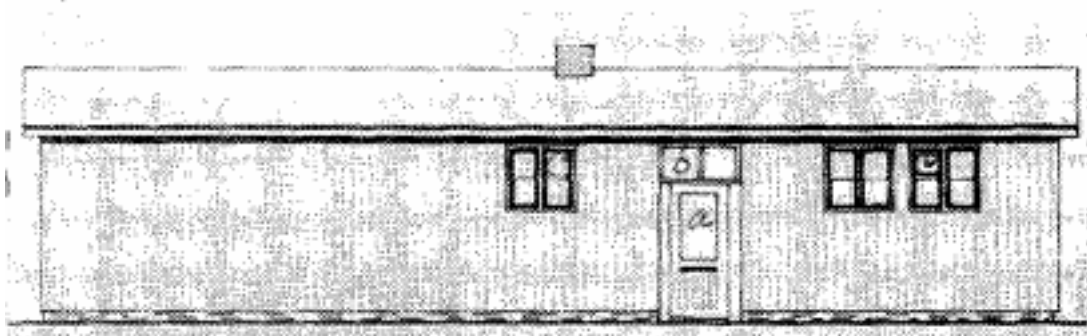
klassen vulden de parkiet, maar het was natuurlijk een hele eer als je in de eerste, tweede of derde klas zat en je juf of meester koos jouw tekening of opstelletje uit om afgedrukt te worden in het schoolorgaan. In de laatste jaren werden ook bijdragen van kleuters van de Kakelhof opgenomen, want ook door een gemeenschappelijke schoolkrant bereidde men zich voor op basisschool de Parkschool.

Leerlingenaantal per 1 januari

1868	66	1910	160	1952	307
1869	94	1911	154	1953	326
1870	98	1912	141	1954	319
1871	126	1913	130	1955	312
1872	117	1914	148	1956	303
1873	112	1915	164	1957	314
1874	120	1916	188	1958	310
1875	126	1917	193	1959	302
1876	120	1918	183	1960	294
1877	109	1919	173	1961	292
1878	110	1920	179	1962	256
1879	121	1921	192	1963	242
1880	133	1922	220	1964	251
1881	141	1923	217	1965	248
1882	180	1924	222	1966	235
1883	201	1925	269	1967	221
1884	207	1926	295	1968	237
1885	192	1927	289	1969	241
1886	166	1928	254	1970	245
1887	155	1929	239	1971	257
1888	181	1930	236	1972	238
1889	178	1931	256	1973	222
1890	177	1932	250	1974	212
1891	170	1933	247	1975	214
1892	169	1934	268	1976	211
1893	173	1935	255	1977	227
1894	182	1936	267	1978	226
1895	184	1937	259	1979	237
1896	179	1938	249	1980	237
1897	166	1939	296	1981	227
1898	167	1940	299	1982	206
1899	153	1941	279	1983	196
1900	156	1942	221	1984	172
1901	160	1943	223	1985	164
1902	168	1944	215		
1903	186	1945	245		
1904	168	1946	270		
1905	168	1947	268		
1906	171	1948			
1907	160	1949			
1908	152	1950	298		
1909	158	1951	297		

Kleuterschool 'de Kakelhof'

Het kleuteronderwijs in Zwolle al in 1889 noemde de plaatselijke commissie voor toezicht op het lager onderwijs in Zwolle het ontbreken van voldoende voorbereidend onderwijs een grote leemte. Er bestond toen alleen een kosteloze bewaarschool aan het Assiesplein. De school aan het Grote Kerkplein wilde, evenals enkele tussenscholen, graag een bewaarschool aan de eigen opleiding vooraf doen gaan, maar kreeg die niet. Tien jaar later diende het raadslid Vos de Wael een motie in, waarbij B. en W. Opgedragen werd een kostenberekening te maken voor voorbereidend onderwijs. Hoewel daar vervolgens ieder jaar op aangedrongen werd, kwam een dergelijke nota er niet. Daarom werd in 1907 door verschillende organisaties een adresbeweging op touw gezet. De door de afdelingen Zwolle van de vereniging volksonderwijs, vereniging van hoofden van scholen, het Nederlandsch werkliedenverbond en de schoolvereniging h (in assendorp) opgestelde lijst werd door meer dan 600 ouders getekend. De urgentie van voorbereidend onderwijs werd in de petitie uitvoerig betoogd en aangetoond. Bij de behandeling

Houten kleuterschooltje aan de Westerlaan 1953 - 1976

ervan in 1909 beloofde het college van B. en W. 'Eerdaags' een kostenberekening te zullen maken. Er werd in 1918 nog steeds op gewacht . . . Toen was het geduld van de raad op. Een voorstel, waarbij de invoering van voorbereidend, zogenaamd fröbelonderwijs, urgent werd verklaard en waarbij B. en W. Uitgenodigd werden voorstellen dienaangaande in te dienen, werd op 30 september van dat jaar met de verpletterende meerderheid van maar liefst 19 tegen 1 stemmen aangenomen. Het standpunt van de tegenstemmer, uiteraard de wethouder van onderwijs, was, dat de kosten te hoog werden geacht. B. en W. Verscholen zich achter de redenering, dat eigenlijk niet van voorbereidend onderwijs gesproken kon worden, omdat onderwijs aan de bewaarscholen volgens de wet verboden was. 'Men behoorde de kinderen daar slechts aangenaam en nuttig bezig te houden', aldus de spitsvondige, maar wel erg zwakke verdediging van het betreffende collegelid. Vandaar, dat om het college dit argument uit handen te slaan, in de motie - en ook al op 17 december 1917 - sprake was van Fröbelonderwijs in het voorstel van de raadsleden. Als men denkt, dat B. en W. Nu op grond van het vrijwel unanieme gevoelen van de Zwolse raad wel snel tot invoering van dit type onderwijs zullen zijn overgegaan, komt men bedrogen uit. Verder dan een platonische verklaring, eind 1919, dat B. en W. Voorbereidend onderwijs willen, komt het college niet: men zoekt nog naar daartoe geschikte terreinen . . . Ruim een jaar later, op 21 februari 1921, wordt zelfs dit standpunt alweer afgezwakt. Het college verklaarde toen, dat, zodra het bewaarschoolonderwijs bij de wet geregeld zou zijn, de zaak spoedig ter hand zou worden genomen. Na deze treurige voorgeschiedenis is het min of meer verrassend, dat in 1924 inderdaad de eerste Zwolse gemeentelijke bewaarschool en wel in het gebouw van de Willemschool in de hoogstraat tot stand kwam. De minister van onderwijs had immers zijn plannen voor een wet op het bewaarschoolonderwijs laten rusten. Hoewel de gemeente behalve in de wijk de Kamperpoort ook in assendorp een bewaarschool zeer noodzakelijk achtte - de petitie van 1907 ging niet voor niets vooral van deze volkrijke

arbeidersbuurt uit - nam de gemeente Zwolle ook de bewaarschool van de Luttenbergstichting aan het Assiesplein in 1925 over. Tegelijkertijd werd een commissie van toezicht op het voorbereidend onderwijs ingesteld. Verder dan deze twee gemeentelijke bewaarscholen kwam men echter niet. Integendeel: in 1932 stelden B. en W. Aan de raad voor de openbare scholen voor voorbereidend onderwijs op te heffen om zodoende in deze crisistijd te kunnen bezuinigen. Dit keer werd dit voorstel van B. en W. Nog met 24 tegen 3 stemmen door de raad verworpen, maar toen B. en W. Het in 1934 opnieuw probeerden om zodoende f 2.100,— (het jaarsalaris van de drie leerkrachten aan de beide gemeentelijke bewaarscholen) te kunnen besparen, lukte het wel, zij het met de uiterst krappe en kleinst mogelijke meerderheid van 14 tegen 13 stemmen. Zo kwam al na tien jaar weer een eind aan dit soort onderwijs. Nog juist voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog erkenden B. en W. Dat de behoefte aan wat toen ging heten kleuteronderwijs, steeds groter werd, ook al door een verhoging van de leeftijdsgrens van toelating tot het lager onderwijs. Daarom gaf men in bescheiden mate enige financiële steun. Dit gold niet alleen de inmiddels in Zwolle opgerichte stichting tot instandhouding van de vroegere openbare bewaarscholen, de stichting tot beheer van fröbelscholen genaamd, maar ook de confessionele kleuterscholen, beheerd door christelijk volksonderwijs en de r. K. Twee parochiën, voorts het nut en . . . De oudercommissie van school 1 aan de Westerlaan.

De kleuterschool aan de Westerlaan

De school aan de Westerlaan was zijn tijd onbewust al tientallen jaren vooruit: reeds vóór de oorlog bevonden zich voorbereidend en lager onderwijs, dus kleuterleidsters en onderwijzers, of - om het modern te zeggen - het gehele basisonderwijs onder één dak. Ideaal was die situatie intussen niet. De 22 kleuters van driejaar en ouder bevonden zich in een lokaal van school i op de begane grond en op een kamertje op de zolder. De ouders betaalden voor deze vorm van onderwijs aan de oudercommissie van school i, die het schooltje sinds 1938 dreef, f 0,40 per week per leerling. Ter vergelijking: op de bewaarscholen van de stichting tot beheer van fröbelscholen werd slechts / 0,25 per kleuter per week gevraagd. Op de r. K. Bewaarschooltjes betaalde men zelfs maar 13'/i cent per week per kind. Het christelijk volksonderwijs verlangde óók minder dan de oudercommissie van school 1, maar toch altijd nog 35 cent per week per leerling. Veel en veel duurder echter was weer de Nuts- Montessori- kleuterschool: daar kostte het zelfs het dubbele van wat aan de Westerlaan gevraagd werd: 80 cent per week per kleuter. Toch konden de kleuterschoolbesturen, behalve het nut, er niet van komen. Zij organiseerden daarom verlotingen, hielden bloempjesdagen en bazars, maar kwamen toch structureel tekort. Weldra bleek de gemeentelijke subsidie niet voldoende, zodat deze midden in de oorlog verhoogd werd van f 3,— per leerling tot / 10,— per kleuter, in 1946 tot f 20,— en in 1948 tot f 30,— per leerling. De gemeente eiste toen wel, dat het schoolgeld van een kwartje per week op minimaal veertig cent per week per leerling gesteld werd. De kleuterschool, verbonden aan school 1, telde in 1947 52 leerlingen van 4 jaar en ouder. Men stelde deze minimumleeftijdsgrens, omdat er zó al te weinig plaats voor de kleuters was. Niettemin werd bij wijze van uitzonderingsgeval wel eens een driejarige toegelaten, bijvoorbeeld als de huiselijke omstandigheden van de ouders dat meebrachten. De wijkvereniging Veerallee vroeg in een brief van 12 november 1947 aan de gemeente Zwolle om één of meer lokalen in de wijk om daar een school voor kleuteronderwijs in te vestigen. Er waren aan de kleuterschool aan de Westerlaan namelijk grote bezwaren verbonden door ligging en afstand. De kinderen uit het Veeralleekwartier moesten niet alleen de drukke Veerallee oversteken, maar ook nog met het pontje over de Willemsvaart varen. Men vond dit, speciaal op veemarktdagen, bijzonder gevaarlijk. Koos men voor de kleuters voor de omweg over de keersluisbrug, dan betekende dat een niet minder gevaarlijke route. In 1949 kwam de kwestie van de minimumleeftijd voor toelating tot de kleuterscholen uitgebreid ter sprake. De gemeenteraad van Zwolle drong aan op toelating op driejarige leeftijd. Dit verbaasde de inspectrice voor het kleuteronderwijs. Zij bespeurde juist overal een tendens tot verhoging van de leeftijdsgrens tot 4 jaar. Overigens lag de oorzaak daarvan in het meestal schrijnende

ruimtegebrek. De oplossing werd gevonden door het gulden midden te kiezen. Er zouden voortaan geen leerlingen, jonger dan 3 jaar en 6 maanden oud, toegelaten mogen worden, maar subsidie kwam er alleen voor kinderen boven de 4 jaar. In februari 1951 wendde de inspectrice voor het kleuteronderwijs zich tot het gemeentebestuur van Zwolle met de klacht, dat in school i aan de Westerlaan veel te veel kleuters zaten in één lokaal. Zij beval aan, dat in Zwolle zou worden bepaald, dat zich niet meer dan 40 kleuters in een lokaal zouden mogen bevinden en dat per kleuter 1,3 m² vloeroppervlakte beschikbaar zou zijn. Dit nu was binnen school i zoals bekend niet het geval. De gelegenheid op zolder was onvoldoende. De oudercommissie van school i beloofde die niet meer voor het kleuteronderwijs te zullen gebruiken. Maar ook het overblijvende begane grondlokaal was veel te klein voor de 64 leerlingen, die toen de kleuterschool bezochten. Tot de zomer was het nog mogelijk veel buiten te spelen, maar daarna ging dat niet meer. De nu geheten 'neutrale' kleuterschool Westerlaan 22 werd derhalve tijdelijk ondergebracht in de buitensociëteit. Zoals te voorzien viel, was deze situatie niet te handhaven. Het schoolbestuur had van een aannemer een uit elkaar genomen barak, afkomstig uit de Noordoostpolder, gekocht en naast school 1 neergelegd. Men kon echter niet tot het opbouwen overgaan omdat er geen overeenstemming bereikt kon worden over de plaats waar deze kleuterschool zou kunnen worden neergezet. Intussen lagen de houten onderdelen maar in weer en wind. De problemen groeiden de oudercommissie van school 1 duidelijk boven het hoofd. Daarom werd het in de Westerlaan gegeven kleuteronderwijs ondergebracht bij de stichting tot beheer van Fröbelscholen. Deze slaagde er in november 1952 in tot een ruiling van grond te komen met de P.T.T., zodat de kleuterschool in september 1953 gereed was. Daartoe had de gemeente het terrein aan de Westerlaan aan de stichting verhuurd. Het was een vriendelijk gebouwtje: alles keurig geschilderd en vrolijk en licht. Alleen de speelplaats was onverzorgd en er was geen goede kastruimte. Bovendien stond het houten gebouwtje, dat geleid werd door mej. R. Peters, midden tussen de barakken en steenkoolhokken. Al met al merkte het gemeenteraadslid Gijzen in 1954 terecht op, dat er in Nederland wel niet veel gemeenten van een grootte zoals Zwolle te vinden zouden zijn, waar geen openbaar kleuteronderwijs werd gegeven. Zoals uit het voorgaande duidelijk is, betekende deze situatie overigens niet, dat er in Zwolle toen alleen maar bijzondere, dus confessionele kleuterscholen bestonden. De stichting tot beheer van fröbelscholen had, waar de gemeente het liet afweten, zeer verdienstelijk werk gedaan. Ze had niet alleen de twee vroegere gemeentelijke bewaarscholen, toen die in 1934 werden opgeheven, in stand gehouden, maar dit aantal zelfs geleidelijk tot negen weten uit te breiden, onder andere met het kleuterschooltje aan de Westerlaan. Pas door de inwerkingtreding van de wet van 8 december 1955 op het kleuteronderwijs was de gemeente, die tevoren volstaan had met het geven van subsidie, genoodzaakt deze 9 scholen over te nemen. Dat gebeurde op 15 oktober 1956. Daarbij was de gemeente allerm minst genereus tegenover de stichting, aan wie zij moreel gesproken zoveel verschuldigd was. Volgens de bepalingen van de kleuteronderwijswet diende een kleuterschool om voor rijkssubsidie in aanmerking te komen 60 leerlingen te tellen in de leeftijd van 4 tot 5 jaar. Nu zag de stichting tot instandhouding van de vroegere openbare fröbelscholen in Zwolle in februari 1957 kans voor zes van haar negen scholen aan deze eis te voldoen, maar voor de kleuterscholen aan de reigerstraat - de eerste en dus oudste gemeentelijke bewaarschool - de Westerlaan en de Bagijnesingel lukte dat niet. Deze drie scholen bleven derhalve in beheer bij de stichting. Pas toen de stichting, die toch sedert 1935 de zorg voor het neutrale kleuteronderwijs in Zwolle op zich had genomen, waar de gemeente het er

schandelijk bij had laten zitten, er na veel moeite in april 1958 in slaagde, de benodigde aantallen kleuters in deze drie schooltjes te krijgen en daarmee aan de bij de wet gestelde voorwaarden was voldaan, besloot de gemeente tot 'oprichting' van o.a. Een openbare kleuterschool aan de

**J.F.R. Wagner hoofd De
Kakelhof 1973 - 1985**

Westerlaan, die toen 63 leerlingen telde. Helaas uitte de inspectrice voor het kleuteronderwijs al in 1959 veel klachten over het houten gebouwtje, dat aan de Westerlaan dienst deed als kleuterschool. Kort daarop kwam het voortbestaan van deze kleuterschool bovendien in gevaar, omdat sedert 1960 niet meer het jaarlijks benodigde aantal van 60 kleuters werd gehaald. Nu kon en kan ontheffing van opheffing worden verkregen, wanneer er sprake is van een bijzonder geval. Men oordeelde van gemeentewege dat hier inderdaad sprake van was, omdat het hier de enige openbare kleuterschool gold voor de hele binnenstad, de stationswijk en het Veeralleekwartier. Zo bleef de school - sedert 7 mei 1962 de Kakelhof genaamd - bestaan, hoewel vijftien jaar lang de norm niet gehaald werd. Desondanks kwam er nieuwbouw. Zonder slag of stoot ging dit uiteraard niet. Toen niet alleen de inspectrice voor het kleuteronderwijs, maar ook de rijks- en gemeentelijk inspecteur in 1964 de schoolsituatie onvoldoende oordeelden omdat er geen speellokaal en geen kamer voor de hoofdleidster (toen mevrouw

p. M. Nijveld - korte) was, ontwierp openbare werken nog in datzelfde jaar een verbouwingsplan, dat in de gesignaleerde gebreken voorzag. Dit plan haalde het echter niet. J. F. R. Wagner hoofd de Kakelhof 1973 - 1985 mej. L. M. Brinkhuis, later mevrouw I. M. Van den Brink - brinkhuis, hoofdleidster van 1969 tot 1972, mocht verbouwing of herbouw niet beleven. Er kwam in haar tijd slechts een hek langs de Westerlaan, omdat die laan door de bouw van het districtspostkantoor te druk en te gevaarlijk werd. Overigens kreeg het kleuterschooltje, dat sinds 1973 onder leiding van mej. J. F. R. Wagner stond, een nieuwe, veiliger toegang vanaf de Emmawijk via het p.t.t.-terrein achter de huizen aan de Westerlaan, totdat hier een nieuw telefoongebouw verrees. In een brief van 10 november 1975 klaagde de oudercommissie tegenover het gemeentebestuur, dat personeel en ouders reeds vele jaren uitkeken naar een permanent onderkomen voor de kleuters. De kozijnen in het houten gebouwtje waren scheefgetrokken door achterstallig onderhoud, zodat de deuren en ramen niet of slecht sloten. Wie denkt bij het lezen van deze klacht niet aan de Brouwerschool aan het Grote Kerkplein? Inderdaad besloot het gemeentebestuur van Zwolle nu door te tasten. Openbare werken maakte op grond van een in 1973 verkregen ministeriële urgentieverklaring een ontwerp voor een nieuwe kleuterschool, waarbij de integratiegedachte van kleuterschool en lagere school tot basisonderwijs al direct centraal stond. Zo kwam het tot een bestek voor een ruime hal, een speelwerklokaal en een speellokaal. Het achthoekige geheel werd door middel van een deur verbonden met de nabijgelegen Parkschool. Aanbesteed voor ruim vier ton kostte het nieuwe schooltje met bijkomende kosten en extra meubilair uiteindelijk ruim f 435.000,-. Op 1 november 1976 kon het nieuwe gebouw in gebruik worden genomen, waarbij het adres veranderde van Westerlaan 38 in Westerlaan 24. Basisschool de Parkschool voormalige school 1 (gebouwd 1929) met op de voorgrond de vroegere kleuterschool de Kakelhof (gebouwd 1976). De officiële opening van de nieuwe Kakelhof vond plaats in maart 1977. Via een puzzeltocht onder leiding van de ouders kwamen de kleuters toen van de school bij het stadhuis terecht, waar wethouder Tamse hen in de kantine iets te drinken aanbood. Het oude gebouwtje zou eerst dienst doen als moskee voor Turkse gastarbeiders in een groenstrook tussen het bejaardencentrum de Hogenkamp in de Ruusbroecstraat en de daarachter gelegen vijver, maar werd uiteindelijk door de gemeente om niet geschonken aan de Zwolse motorsportvereniging. De Kakelhof onderging in

1983 nog wat veranderingen omdat toen ten behoeve van een gehandicapte kleuter voorzieningen moesten worden getroffen, zoals een hellende toegang en een aangepast toilet. Belangrijker dan een verbeterde ventilatie in Parkschool en kakel- 146 hof in verband met klachten over een benauwde atmosfeer en stankoverlast was de verplaatsing van de ingang van beide scholen in het najaar van 1984. In verband met de verkeersveiligheid kwam die toen in plaats van aan de Westerlaan aan de parkstraat te liggen. Het blééf nog de school aan de Westerlaan. Maar niet lang meer! Enkele maanden later werd het geheel basisschool de Parkschool.